

Η Στρατιά της Ανατολής στη Θεσσαλονίκη, 1915-1918: η πόλη και οι αναπαραστάσεις της

Διεθνής διημερίδα στο πλαίσιο της έκθεσης
«Στη δίνη του Μεγάλου Πολέμου: Η Θεσσαλονίκη
της Στρατιάς της Ανατολής (1915-1918)»

28-29 Σεπτεμβρίου 2018

Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού

Αμφιθέατρο Στέφανος Δραγούμης

The Allied Army of the Orient in Thessaloniki, 1915-1918: the city and its representations

International Conference
in the frame of the exhibition
"Into the Vortex of the Great
War: Thessaloniki of the
Armée d'Orient (1915-1918)"

28-29 September 2018

Museum of Byzantine Culture

Stephanos Dragoumis
Auditorium

Les Armées alliées d'Orient à Thessalonique, 1915-1918 : la ville et ses représentations

Conférence internationale
dans le cadre de l'exposition
« Dans le tourbillon de
la Grande Guerre.
La Thessalonique de l'armée
d'Orient »

28-29 septembre 2018

Musée de la civilisation
byzantine

Auditorium Stephanos
Dragoumis

Στο πλαίσιο των / In the framework of / Dans le cadre des

Με τη συνεργασία / In collaboration with / En collaboration avec

Χορηγοί επικοινωνίας / Media sponsors / Médias Commanditaires

Η Στρατιά της Ανατολής
στη Θεσσαλονίκη, 1915-1918:
η πόλη και οι αναπαραστάσεις της

ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΙΗΜΕΡΙΔΑ
28-29 Σεπτεμβρίου 2018

Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού
Αμφιθέατρο Στέφανος Δραγούμης

Παρασκευή 28.9.2018

9.30-10.00 ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ

Αγαθάνικη Τσιλιπάκου, Προϊσταμένη Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού

Philippe Ray, Γενικός Πρόξενος της Γαλλίας στη Θεσσαλονίκη,
Διευθυντής του Γαλλικού Ινστιτούτου Θεσσαλονίκης

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ

Ηρώ Κατσαρίδου, Ιωάννης Μότσιανος (επιμελητές έκθεσης)

Α' ΣΥΝΕΔΡΙΑ: Η ΠΟΛΗ ΚΑΙ ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ

Πρόεδρος: Στράτος Δορδανάς (Επίκουρος Καθηγητής, Πανεπιστήμιο
Μακεδονίας)

10.00-11.00 ΚΥΡΙΑ ΟΜΙΛΙΑ

Ιωάννης Μουρέλος, Δομικά χαρακτηριστικά του Εθνικού Διχασμού.

11.00-12.00 **Ευάγγελος Χεκίμογλου**, Οι παλιοί κάτοικοι της «μνημειακής πλατείας».

Μαριλένα Παπαδάκη, Η Στρατιά της Ανατολής (1915-1919) υπό το φως των νομικών
πηγών: ζητήματα νομιμοποίησης και αλληλεπίδρασης με τις τοπικές κοινότητες.

12.30-14.30 **Β' ΣΥΝΕΔΡΙΑ: ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ ΚΑΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ**

Πρόεδρος: Ιωάννης Μουρέλος (Καθηγητής, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο
Θεσσαλονίκης)

Νέστωρ Μπαμίδης- Αρετή Μακρή, Σχέσεις που καλλιέργησαν οι «Κηπουροί
της Θεσσαλονίκης» με την πόλη και τους κατοίκους της.

Jasmina Tomasevic, Στα παρασκήνια του Μακεδονικού Μετώπου:
Η Θεσσαλονίκη και οι κάτοικοί της στα μάτια του σερβικού στρατού.

Francine Saint-Ramond, Η ανακάλυψη της «Ανατολής» από τους Γάλλους στρατιώτες
μέσα από το παράδειγμα της Θεσσαλονίκης 1915-1918.

Έλλη Λεμονίδου, Μεσοπολεμικοί απόηχοι της παρουσίας της Στρατιάς της Ανατολής
στη Θεσσαλονίκη: Οι μαρτυρίες των γαλλικών πηγών.

14.30-16.30 ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ ΓΙΑ ΓΕΥΜΑ

Γ' ΣΥΝΕΔΡΙΑ: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ

Πρόεδρος: Άνη Κοντογιώργη (Δρ Ιστορικός Τέχνης-Θεατρολόγος, ΥΠΠΟΑ)

- 16.30-17.30** ΚΥΡΙΑ ΟΜΙΛΙΑ
Rolf Sachsse, Ο Μεγάλος Πόλεμος ως Πόλεμος των Μέσων: καλές τέχνες, τύπος και ιδιωτική φωτογραφία, ταινίες και άλλα μέσα ως συνιστώσες του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου.
- 17.30-18.00** ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ
- 18.00-19.00** **Μαρία Ξυπολοπούλου**, Ο «πόλεμος» των εικόνων: Όψεις της φωτογραφικής πρακτικής κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου.
Θανάσης Σωτηρίου, Το Μεγάλο Αεροναυτικό Πάρκο της Θεσσαλονίκης.
- 19.00-20.00** ΚΥΡΙΑ ΟΜΙΛΙΑ
Hilary Roberts, «Έχω δει πολλά... αλλά ποιος νοιάζεται;»: Η φωτογραφία και η Στρατιά της Ανατολής στη Θεσσαλονίκη κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Σάββατο 29.9.2018

- 10.00-12.30** Εορτασμός της εκατονταετηρίδας της Ανακωχής της Θεσσαλονίκης, που διοργανώνει ο Ελληνικός Σύλλογος Παλαιμάχων και προσκαλεί Συλλόγους Παλαιμάχων των Συμμαχικών Στρατών, παρουσία της Υφυπουργού Άμυνας, κυρίας Geneviève Darrieussecq.
 Θα ακολουθήσει συναυλία στον ίδιο χώρο με τίτλο «Ζέιτενλικ, η επαναφορά της Ειρήνης» υπό την διεύθυνση του Γάλλου συνθέτη Philippe Forget.
- 13.00-15.00** **Δ' ΣΥΝΕΔΡΙΑ: ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ**
 Πρόεδρος: Στέλιος Ανδρέου (Ομότιμος Καθηγητής, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης)
- Μαρία Καμπούρη**, Η εικόνα της Θεσσαλονίκης μέσα από το έργο των στρατιωτών-ζωγράφων.
Πέλλη Μάστορα, Η Γαλλική Στρατιά της Ανατολής στη Ροτόντα: αρχαιολογική έρευνα ή επέλαση στην αρχαιολογία της Θεσσαλονίκης; Νεότερες εκτιμήσεις.
Στυλιάνα Γκαλινίκη, Ο Μέγας Αλέξανδρος του Εμπράρ: μνήμη και χώρος στη Θεσσαλονίκη (1912-1925).
Λιάνα Στεφανή, Αρχαιότητες και εθνική ιδεολογία στις ταραγμένες αρχές του 20ού αιώνα.
- 15.00-17.00** ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ ΓΙΑ ΓΕΥΜΑ
- 17.00-18.00** **Ε' ΣΥΝΕΔΡΙΑ: ΑΠΟΗΧΟΙ**
 Πρόεδρος: Ευθυμία Γεωργιάδου-Κούντουρα (πρώην Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης)
- Αλεξάνδρα Γουλάκη Βουτυρά**, Η Στρατιά της Ανατολής ζωγραφίζει τη Θεσσαλονίκη.
Σάκης Σερέφας, Η Θεσσαλονίκη του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου στην ποίηση των ξένων.
- 18.00-18.30** ΚΑΤΑΛΗΚΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ – ΚΛΕΙΣΙΜΟ ΔΙΗΜΕΡΙΔΑΣ

The Allied Army of the Orient
in Thessaloniki, 1915-1918:
the city and its representations

INTERNATIONAL CONFERENCE
28-29 September 2018

Museum of Byzantine Culture
Stephanos Dragoumis Auditorium

Friday 28.9.2018

9.30-10.00 GREETINGS

Agathoniki Tsilipakou, Director of Museum of Byzantine Culture

Philippe Ray, General Consul of France in Thessaloniki,
Director of the French Institute of Thessaloniki

PRESENTATION OF THE EXHIBITION

Iro Katsaridou, Ioannis Motsianos (Curators of the exhibition)

SESSION I: THE CITY AND ITS INHABITANTS.

Chair: Stratos Dordanas (Assistant Professor, University of Macedonia)

10.00-11.00 KEYNOTE LECTURE

Ioannis Mourellos, Structural characteristics of the National Schism

11.00-12.00 **Evangelos Hekimoglou**, The old residents of the “monumental square”.

Marilena Papadaki, The Armée d’Orient (1915-1919) in the light of legal sources:
issues of legitimacy and interaction with local communities.

12.00-12.30 COFFEE BREAK

SESSION II: SOLDIERS VS RESIDENTS

Chair: Ioannis Mourellos (Professor, Aristotle University of Thessaloniki)

12.30-14.30 **Nestor Bamidis- Areti Makri**, Relations developed by the “Gardeners of Salonica”
with the City and its Residents.

Jasmina Tomasevic, **Behind the Scenes** of the Macedonian Front: Thessaloniki
and its residents through the gaze of the Serbian Army.

Francine Saint-Ramond, The discovery of the “Orient” by the French soldiers through
the example of Thessaloniki 1915-1918.

Elli Lemonidou, Inter-war echoes of the presence of the Armée d’Orient in Thes-
saloniki: The testimonies of the French sources.

14.30-16.30 LUNCH BREAK

SESSION III: PHOTOGRAPHIC REPRESENTATIONS

Chair: Annie Kontogiorgi (Art Historian, PhD, Hellenic Ministry of Culture and Sports)

- 16.30-17.30** KEYNOTE LECTURE
Rolf Sachsse, The Great War as a Media War. Fine Arts, Press and private Photography, Film and other media as Components of World War I.
- 17.30-18.00** COFFEE BREAK
- 18.00-19.00** **Maria Xypolopoulou**, The “war” of images: Aspects of photography during the World War I.
Thanassis Sotiriou, The Grand Aeronautical Park of Thessaloniki.
- 19.00-20.00** KEYNOTE LECTURE
Hilary Roberts, “I’ve seen a lot...but who cares?”: Photography and the Armée d’Orient in Thessaloniki during the First World War.

Saturday 29.9.2018

- 10.00-12.30** Ceremony of the centenary of the Armistice of Thessaloniki, organized by the Greek Veterans Association inviting Veteran Associations of Allied Armies, in the presence of the Deputy Minister of Defense of France, Geneviève Darrieussecq.
 A concert will be held at the end of the ceremony titled “Zeitenlik, the restitution of the Peace” under the direction of the French composer Philippe Forget.

SESSION IV: ARCHAEOLOGY AND IDEOLOGY

Chair: Stelios Andreou (Professor Emeritus, Aristotle University of Thessaloniki)

- 13.00-15.00** **Maria Kambouri**, The image of Thessaloniki through the work of the soldiers – painters.
Pelli Mastora, The Armée d’Orient in Rotunda: archaeological research or an attack on the archaeology of Thessaloniki? New evaluations.
Styliana Galiniki, Alexander the Great after Hébrard: memory and space in Thessaloniki (1912-1925).
Liana Stefani, Antiquities and national ideology at the troubled start to the 20th century.

- 15.00-17.00** LUNCH BREAK

SESSION V: RESONANCES: ART AND LITERATURE.

Chair: Efthymia Georgiadou-Kountoura (Former Associate Professor, Aristotle University of Thessaloniki)

- 17.00-18.00** **Alexandra Goulaki Voutyra**, The Armée d’Orient paints Thessaloniki.
Sakis Serefas, Thessaloniki during World War I through the poetry of the foreigners.
- 18.00-18.30** CONCLUDING REMARKS – END OF THE CONFERENCE

Les Armées alliées d'Orient
à Thessalonique, 1915-1918:
la ville et ses représentations

CONFÉRENCE INTERNATIONALE
28-29 septembre 2018

Musée de la civilisation byzantine, Thessalonique, Grèce
Auditorium Stephanos Dragoumis

Vendredi 28.9.2018

9.00-9.30 SALUTATIONS

Agathoniki Tsilipakou, Directrice du Musée de la civilisation byzantine

Philippe Ray, Consul général de France et directeur de l'institut français de Thessalonique

PRÉSENTATION DE L' EXPOSITION

Iro Katsaridou, Ioannis Motsianos (Commissaires de l'exposition)

PREMIÈRE SÉANCE: LA VILLE ET SES RÉSIDENTS

Présidence : Stratos Dordanas

9.30-10.30 **Ioannis Mourellos**, Caractéristiques structurales du Schisme national.

10.30-11.30 **Evangelos Hekimoglou**, Les vieux résidents de la "place monumentale".

Marilena Papadaki, L'armée d'Orient (1915-1919) à travers les sources juridiques: les questions de la législation et de l'interaction avec les communautés locales.

11.30-12.00 PAUSE (CAFÉ)

DEUXIÈME SÉANCE: SOLDATS VS RÉSIDENTS.

Présidence : Ioannis Mourellos

12.00-14.00 **Nestor Bamidis-Areti Makri**, Relations des "Jardiniers de Salonique" avec la ville et ses résidents.

Jasmina Tomasevic, En coulisses du front macédonien: Thessalonique et ses habitants aux yeux de l'armée serbe.

Francine Saint-Ramond, La découverte de "l'Orient" par les combattants français à travers l'exemple de Thessalonique 1915-1918

Elli Lemonidou, L'écho de la présence de l'armée d'Orient à Thessalonique entre les deux guerres ; les témoignages français.

14.00-17.00 PAUSE (DÉJEUNER)

TROISIÈME SÉANCE: REPRÉSENTATIONS PHOTOGRAPHIQUES

Présidence : Annie Kontogiorgi

- 17.00-18.00** **Rolf Sachsse**, La Grande Guerre comme guerre des médias. Beaux-Arts, presse, photographie privée, cinéma et autres médias en tant que composantes de la Première Guerre mondiale.
- 18.00-18.30** PAUSE (CAFÉ)
- 18.30-19.30** **Maria Xypolopoulou**, La "Guerre" des images. Les aspects de la photographie pendant la Première Guerre mondiale.
Thanassis Sotiriou, Le Grand Parc Aéronautique de Thessalonique.
- 19.30-20.30** **Hilary Roberts**, «J'ai beaucoup vu ... et alors?»: La photographie et l'Armée d'Orient à Thessalonique pendant la Première Guerre mondiale.

Samedi 29.9.2018

- 10.00-12.30** Cérémonie de commémoration du centenaire de l'Armistice de Thessalonique, organisée par l'association grecque d'anciens combattants qui convie les associations d'anciens combattants des Armées alliées, en présence de la secrétaire d'Etat auprès de la ministre des Armées, Geneviève Darrieussecq.
Un concert aura lieu sur place, à la fin de la cérémonie intitulé « Zeitenlick, la Paix retrouvée » dirigé par le chef d'orchestre français Philippe Forget.

QUATRIÈME SÉANCE: ARCHÉOLOGIE ET IDÉOLOGIE.

Présidence: Stelios Andreou

- 13.00-15.00** **Maria Kambouri**, L'image de Thessalonique à travers des soldats-peintres.
Pelli Mastora, L'Armée d'Orient française à Rotonde : la recherche archéologique ou l'attaque de l'archéologie de Thessalonique ? Estimations plus récentes.
Styliana Galiniki, Alexandre le Grand selon Hébrard : mémoire et espace à Thessalonique (1912-1925)
Liana Stefani, Antiquité et idéologie nationale au début troublé du XXe siècle.

- 15.00-17.00** PAUSE (DÉJEUNER)

CINQUIÈME SÉANCE: RÉSONANCES : ART ET LITTÉRATURE.

Présidence: Efthymia Georgiadou-Kountoura

- 17.00-18.00** **Alexandra Goulaki Voutyra**, L'armée d'Orient peint Thessalonique.
Sakis Serefas, Thessalonique pendant la Première Guerre mondiale dans la poésie des étrangers.
- 18.00-18.30** CONCLUSIONS - FIN DE LA CONFÉRENCE

Περιλήψεις και βιογραφικά

Ιωάννης Μουρέλος

► ymourelos@yahoo.gr

Δομικά χαρακτηριστικά του Εθνικού Διχασμού

Πρόκειται για μια απόπειρα ένταξης του ελληνικού αυτού εσωτερικού φαινομένου στο ευρύτερο διεθνές πλαίσιο της διεξαγωγής του πολέμου.

Ιωάννης Μουρέλος

Μουρέλος Ιωάννης, Γεωργίου (1952-). Καθηγητής Σύγχρονης Ιστορίας στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (του οποίου υπήρξε πρόεδρος τη διετία 2011-2013) και αντιπρόεδρος του Ιδρύματος Μελετών Χερσονήσου του Αίμου (ΙΜΧΑ). Γεννήθηκε στην Αθήνα και σπούδασε Ιστορία στο Πανεπιστήμιο της Σορβόνης (προπτυχιακές και μεταπτυχιακές σπουδές, διδακτορικό). Στο παρελθόν συνεργάστηκε με το Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών (1981-1982) και διετέλεσε επιστημονικός συνεργάτης του Ιστορικού Αρχείου του Υπουργείου Εξωτερικών (1983-1986). Διετέλεσε διευθυντής του ΙΜΧΑ από το 2000 έως το 2008. Είναι μέλος της Ελληνικής Ιστορικής Εταιρείας, του Ελληνικού Λογοτεχνικού και Ιστορικού Αρχείου, εταίρος του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος», συνεργάτης της Ελληνικής Επιτροπής Στρατιωτικής Ιστορίας. Κατά καιρούς έχει διδάξει στα πανεπιστήμια του Παρισιού, του Άμστερνταμ και στο Ινστιτούτο Ανωτάτων Διεθνών Σπουδών της Γενεύης. Είναι συγγραφέας αυτοτελών μελετών και πολλών άρθρων που έχουν δημοσιευθεί στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Έχει τιμηθεί από τη γαλλική κυβέρνηση με το παράσημο του Ιππότη των Γραμμάτων και των Τεχνών (Chevalier des Arts et des Lettres).

Δημοσιεύσεις - Publications

L'intervention de la Grèce dans la Grande Guerre, Collection de l'Institut Français d'Athènes, Αθήνα, 1983

Fictions et Réalités. La France, La Grèce et la stratégie des opérations périphériques dans le sud-est européen, 1939-1940, Institute for Balkan Studies, Θεσσαλονίκη, 1990

Τα «Νοεμβριανά» του 1916. Από το Αρχείο της Μεικτής Επιτροπής Αποζημιώσεων των θυμάτων, Αθήνα, Εκδόσεις Πατάκη, 2007

«Η Προσωρινή Κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης και οι σχέσεις της με τους Συμμάχους», *Μνήμων*, Τόμος Η΄, Αθήνα, 1980-1982, 150-188

«Η Γαλλοτουρκική προσέγγιση του 1921. Το Σύμφωνο Franklin-Bouillon και η εκκένωση της Κιλικίας», *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, Τόμος Δ΄ Αφιέρωμα στη Μικρασιατική Καταστροφή, Αθήνα, 1983, 211-276

«Το καθεστώς των Τηλεπικοινωνιών στην Κρήτη (1870-1913)», *Εγνατία*, Τόμος Α΄, Θεσσαλονίκη, 1989, 279-300

«Πληθυσμιακές ανακατατάξεις την επομένη των Βαλκανικών Πολέμων. Η πρώτη απόπειρα Ανταλλαγής των Πληθυσμών ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία», *Η Συνθήκη του Βουκουρεστίου και η Ελλάδα*, ΙΜΧΑ, Θεσσαλονίκη, 1990, 175-190

“Les événements de Décembre 1916 à Athènes. Les travaux et les jours de la Commission Mixte des Indemnités”, *La France et la Grèce dans la Grande Guerre*, Τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας ΑΠΘ- Institut d’Histoire des Conflits Contemporains, Θεσσαλονίκη, 1992, 111-120

“La Grèce et la stratégie des Grandes Puissances dans les Balkans, 1939-1941. Histoire d’un rendez-vous manqué”, *L’année 1941. La mondialisation du conflit*, Editions du Mémorial de Caen, Caen, 1993, 21-30.

“Y a-t-il eu un impérialisme grec ?”, *Guerres mondiales et Conflits contemporains*, ap.172, Presses Universitaires de France, Παρίσι, 1993, 5-11

“A l’ombre de l’Acropole. Espionnage et contrainte politique en Grèce pendant la Grande Guerre”, *Relations Internationales*, Institut des Hautes Etudes Internationales, ap. 78, Παρίσι-Γενεύη, 1994, 175-184.

“Le pacte tripartite anglo-franco-turc d’octobre 1939 et ses problèmes de mise en application”, *Des Etoiles et des Croix. Mélanges offerts à Guy Pedroncini*, Editions Economica, Παρίσι, 1995, 409-432

“Les origines de la guerre civile en Grèce”, *L’année 1944. Les Libérations*, Editions du Mémorial de Caen, Caen, 1998, 175-179

“Le fondement du discours gaullien vis-à-vis de l’Orient méditerranéen”, *Cahiers de la Fondation Charles De Gaulle*, ap. 14, Παρίσι, 2004, 60 – 68

“Le front d’Orient en 1916. Enjeux et stratégies”, *The Salonica Theatre of Operations and the outcome of the Great War*, Institute for Balkan Studies – National Research Foundation “Eleftherios K. Venizelos”, Θεσσαλονίκη, 2005, 37 – 52

«The 1914 Persecutions of Greeks in the Ottoman Empire and the First Attempt at an Exchange of Minorities between Greece and Turkey», *The Genocide of the Ottoman Greeks Scarsdale*, NY, 2011, 113 – 136

Υπό έκδοση

Το Θρακικό Ζήτημα (1919-1923)

Τόμος Α΄ Η Διασυμμαχική Θράκη (1919-1920)

Τόμος Β΄ Η Θράκη υπό Ελληνική Διοίκηση (1920-1923)

Ευάγγελος Χεκίμογλου

► chekimoglou@gmail.com

Οι παλιοί κάτοικοι της «μνημειακής πλατείας»

Ο χώρος στον οποίο σχεδιάστηκε η «μνημειακή πλατεία» της Θεσσαλονίκης παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον ως σύμπλεγμα συνοικιών και ως τόπος συνάρθρωσης θρησκευτικών ομάδων από τον 15ο αιώνα μέχρι το 1917. Η ανακοίνωση παρουσιάζει τις οικογένειες που κατοικούσαν στην περιοχή, καθώς και ένα σχέδιο της ιστορίας της.

Ευάγγελος Χεκίμογλου

Διδάκτωρ οικονομολόγος του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Έφορος του Εβραϊκού Μουσείου Θεσσαλονίκης. Συγγραφέας ή συν-συγγραφέας εξήντα βιβλίων και εκατό επιστημονικών ανακοινώσεων σχετικών με την οικονομική ιστορία και γεωγραφία του ελλαδικού χώρου. Επιμελήθηκε μεγάλο αριθμό εκθέσεων τεκμηρίων καθώς και τηλεοπτικές εκπομπές. Διατέλεσε διευθυντής των ιδρυμάτων: Πολιτιστικό Κέντρο Βορείου Ελλάδος Εθνικής Τράπεζας, Αγιορειτική Φωτοθήκη, Πολιτιστική Εταιρεία Επιχειρηματιών Βορείου Ελλάδος. Επίσης, διευθυντής της σειράς «Θεσσαλονικέων Πόλις» (τόμοι 1-23), σχολιογράφος του «Τύπου της Κυριακής», του «Αγγελιοφόρου», της «Απογευματινής» και του «Έθνους», σύμβουλος έκδοσης και σχολιογράφος της εφημερίδας «Μακεδονία», καθώς και συνιδιοκτήτης και διευθυντής της εκδοτικής εταιρείας Tempus Fugit.

Η Στρατιά της Ανατολής (1915-1919) υπό το φως των νομικών πηγών: ζητήματα νομιμοποίησης και αλληλεπίδρασης με τις τοπικές κοινότητες

Η ιστορική έρευνα συχνά αγνοεί τη δυνατότητα αξιοποίησης νομικών πηγών με στόχο τη βαθύτερη κατανόηση της περιόδου του Μακεδονικού Μετώπου και της παρουσίας των συμμαχικών στρατευμάτων στον ελληνικό χώρο. Ωστόσο, η ανάλυση του νομικού λόγου σχετικά με το ζήτημα της νομιμότητας και νομιμοποίησης της παρουσίας των συμμαχικών στρατευμάτων πάνω στο επισήμως ουδέτερο ελληνικό έδαφος και της μεταφοράς αρμοδιοτήτων από τις τοπικές στις συμμαχικές στρατιωτικές αρχές με αποτέλεσμα τη συστηματική αμφισβήτηση της κυριαρχίας του ελληνικού κράτους προσφέρει μια μοναδική ευκαιρία να εξεταστούν οι δυναμικές που αναπτύσσονται μεταξύ κέντρου και ημιπεριφέρειας της Ευρώπης σε μια κρίσιμη περίοδο των διεθνών σχέσεων. Η ανάλυση ακολουθεί τον σχετικό διάλογο που υπήρξε στο πλαίσιο διεθνών εκπαιδευτικών φορέων και κυρίως του Ινστιτούτου Διεθνούς Δικαίου. Επιμέρους ζητήματα που εξετάζονται είναι το ζήτημα της νομιμότητας της απομάκρυνσης από τις αγγλογαλλικές αρχές των προξένων της Γερμανίας, Αυστροουγγαρίας, Τουρκίας και Βουλγαρίας από περιοχές του ελληνικού εδάφους με την κατηγορία της κατασκοπείας, ζητήματα ευθύνης και το δόγμα προστασίας της ιδιωτικής ζωής και παρουσίας σε καιρό πολέμου σε σχέση με βλάβες που υπέστησαν οι τοπικές κοινωνίες από τα στρατεύματα κατοχής (επιτάξεις, κατασχέσεις, υποχρέωση καταναγκαστικής εργασίας στα αμυντικά έργα, επιτάξεις πλοίων και εμπορευμάτων) ή ως αντίποινα από τη Γερμανία και τη Βουλγαρία συνέπεια της παρουσίας των συμμαχικών στρατευμάτων στην περιοχή, κ.ά.

Μαριλένα Παπαδάκη

Η Μαριλένα Παπαδάκη γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη. Σπούδασε στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και ολοκλήρωσε μεταπτυχιακές και διδακτορικές σπουδές στην École des Hautes Études en Sciences Sociales στο Παρίσι. Η διδακτορική της διατριβή ερευνά τον βίο και την πολύπλευρη δράση του Νικολάου Πολίτη (1872-1942), Γάλλου διεθνολόγου, πανεπιστημιακού και θεωρητικού του διεθνούς δικαίου, Έλληνα διπλωμάτη και πολιτικού, διεθνούς δικηγόρου και διαιτητή κατά την περίοδο του μεσοπολέμου. Εργάζεται ως ιστορική ερευνήτρια στο Εβραϊκό Μουσείο Θεσσαλονίκης και ως επιστημονική συνεργάτης του Ιδρύματος Καλλιόπης Κούφα για την Προώθηση του Διεθνούς Δικαίου και την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Έχει συμμετάσχει σε πληθώρα συνεδρίων και ημερίδων και έχει σημαντικές δημοσιεύσεις, ενώ κύρια πεδία της έρευνάς της αποτελούν η ιστορική βιογραφία, η νεότερη και σύγχρονη ευρωπαϊκή διπλωματική ιστορία, η ιστορία και φιλοσοφία του διεθνούς δικαίου και η ιστορία των διεθνών θεσμών.

Αρετή Μακρή, Νέστωρ Μπαμίδης

- aretimakri@gmail.com
- nestor.bamidis@gmail.com

Σχέσεις που καλλιέργησαν οι «κηπουροί της Θεσσαλονίκης» με την πόλη και τους κατοίκους της

Το Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας διαφυλάσσει στις συλλογές του αρχειακό υλικό που τεκμηριώνει τον αντίκτυπο της παρουσίας των συμμαχικών στρατευμάτων στον κοινωνικό ιστό της Θεσσαλονίκης κατά την περίοδο του Μακεδονικού Μετώπου. Η παρουσίαση αυτή στοχεύει στην ενδεικτική επισήμανση πρωτογενών πηγών που καταδεικνύουν αυτές τις σχέσεις, μέσα από τέσσερα αντιπροσωπευτικά κατά περίπτωση αρχεία:

Στο αρχείο της Γενικής Διοίκησης Μακεδονίας αποτυπώνονται ανάγλυφα οι διάφορες φάσεις των «δύσκολων» σχέσεων ανάμεσα στη Στρατιά της Ανατολής και τις ελληνικές τοπικές αρχές, με βάση την επίσημη μεταξύ τους αλληλογραφία και διάφορα άλλα έγγραφα.

Στο αρχείο του Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης, ξεφυλλίζοντας τους τόμους των πρακτικών και αποφάσεων της εποχής, εντοπίζονται αντιδικίες και τριβές που προκύπτουν από τη συνύπαρ-

ξη του γηγενούς πληθυσμού της πόλης με τα πολυπληθή συμμαχικά στρατεύματα. Στη συλλογή τευχών των ετών 1916-1918 του εικονογραφημένου γαλλικού περιοδικού «Le Miroir», μέσα από τις φωτογραφίες, και κυρίως τις λεζάντες τους, αναδεικνύονται οι γαλλικές απόψεις για τη σχέση των συμμαχικών στρατευμάτων με την ελληνική ηγεσία και τους κατοίκους της Μακεδονίας.

Τέλος, τα κατά κανόνα σύντομα, αν και μερικές φορές απρόσμενα εκτενή, κείμενα των καρτ-ποστάλ της συλλογής Οικονόμου, μας προσφέρουν ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα από τα βιώματα και τις εντυπώσεις που αποκομίζουν από τη Θεσσαλονίκη οι Γάλλοι κληρωτοί κατά την παραμονή τους στο θέατρο, και κυρίως στα μετόπισθεν, των επιχειρήσεων στο Μακεδονικό Μέτωπο.

Αρετή Μακρή

Η Αρετή Μακρή γεννήθηκε στη Λάρισα το 1978. Σπούδασε Αγγλική Γλώσσα και Λογοτεχνία στο Αμερικανικό Κολλέγιο Θεσσαλονίκης. Εργάστηκε για δέκα χρόνια στις βιβλιοθήκες *Eleftheriades* και *Bissell* του Κολεγίου Ανατόλια. Από το 2008 εργάζεται στα Γενικά Αρχεία του Κράτους και είναι υπεύθυνη του αναγνωστηρίου και της βιβλιοθήκης του Ιστορικού Αρχείου Μακεδονίας. Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα σχετίζονται με την τοπική ιστορία και τις πρωτογενείς πηγές, αλλά και με την μικροϊστορία του Ολοκαυτώματος, θέμα για το οποίο έχει παρουσιάσει εισηγήσεις σε σχετικά συνέδρια και ημερίδες.

Νέστωρ Μπαμίδης

Ο Νέστωρ Μπαμίδης γεννήθηκε στο Σουφλί το 1953. Σπούδασε ελληνική φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων και Ιστορία και Αρχαιολογία των Πολιτισμών της Ελλάδος και της Ανατολικής Μεσογείου στο Πανεπιστήμιο Paris IV Sorbonne. Από το 1976 μέχρι το 1985 εργάστηκε ως αρχαιολόγος, συνεργάτης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου του Βερολίνου και της IB Έφορείας Κλασικών και Προϊστορικών Αρχαιοτήτων και στη συνέχεια ως καθηγητής στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Από το 1989 εντάχθηκε στο δυναμικό των Γενικών Αρχείων του Κράτους και από το 1993 είναι διευθυντής του Ιστορικού Αρχείου Μακεδονίας ενώ παράλληλα δίδαξε αρχαιολογία επί μία δεκαετία στο Τμήμα Βιβλιοθηκονομίας του ΤΕΙ Θεσσαλονίκης. Ήταν υπεύθυνος του έργου ψηφιοποίησης αρχαιολογικού υλικού των Γενικών Αρχείων του Κράτους και συγγραφέας του λεξικού *Ερμηνευτικό Λεξικό αρχαιολογικής ορολογίας: πολύγλωσσο και σχολιασμένο*, Θεσσαλονίκη, 2010. Διετέλεσε επί σειρά ετών Πρόεδρος της Ελληνικής Αρχαιολογικής Εταιρείας και υπεύθυνος των εκδόσεών της.

Jasmina Tomasevic

► jasmina.tom@gmail.com

Στα παρασκήνια του Μακεδονικού Μετώπου: Η Θεσσαλονίκη και οι κάτοικοί της μέσα από τα μάτια των Σέρβων στρατιωτών

Η παρούσα ανακοίνωση επιχειρεί μια διαφορετική ιστορική προσέγγιση των συμμαχικών δυνάμεων στο Μακεδονικό Μέτωπο. Η έρευνα στηρίχθηκε κυρίως σε ημερολόγια και απομνημονεύματα των Σέρβων αλλά και των Συμμάχων στρατιωτών. Μέχρι τις μέρες μας, η σερβική βιβλιογραφία για τον Μεγάλο Πόλεμο επικεντρώθηκε κυρίως στη διπλωματική και τη στρατιωτική ιστορία. Για τον λόγο αυτό, η συνεννόηση ανάμεσα στους απλούς στρατιώτες, η δική τους αντίληψη για τον πόλεμο, το μέτωπο, τη Θεσσαλονίκη και τους Συμμάχους είναι κάποια από τα ζητήματα που δεν έχουν ερευνηθεί διεξοδικά μέχρι τώρα. Η Θεσσαλονίκη στα χρόνια 1916-1918 υπήρξε πραγματικό και μόνο καταφύγιο για τους Συμμάχους. Οι Σέρβοι στρατιώτες, παρόλο που δεν ήταν θαυμαστές του αστικού περιβάλλοντος, έδειξαν στα ημερολόγια τους την αίσθηση οικειότητας που είχαν με τη Θεσσαλονίκη. Για αυτούς η πόλη αυτή ήταν τα Βαλκάνια. Την επισκέπτονταν κυρίως για να διασκεδάσουν και γι' αυτό τον λόγο οι πιο πολλές περιγραφές αναφέρονταν στη διασκέδαση των στρατιωτών παρά στην περιγραφή

της. Δεν έλειψαν και οι περιγραφές του ντόπιου πληθυσμού, στις οποίες κατέγραψαν την πολυπολιτισμική και πολυθρησκευτική όψη της πόλης. Ο στόχος αυτής της ανακοίνωσης είναι να παρουσιάσει μία σαφέστερη εικόνα της Θεσσαλονίκης, των κατοίκων της και των καθημερινών γεγονότων όπως περιγράφονται στα σερβικά πολεμικά ημερολόγια, ενώ μέσα από αυτήν την πρόσληψη της πραγματικότητας θα μπορούσαμε να καταλάβουμε και τη νοοτροπία του ίδιου του Σέρβου στρατιώτη, έτσι όπως ήταν πραγματικά.

Jasmina Tomasevic

Η Jasmina Tomasevic είναι φιλόλογος ελληνικής γλώσσας και λογοτεχνίας. Αφού ολοκλήρωσε τις βασικές σπουδές της στο Τμήμα Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Βελιγραδίου, ακολούθησε το μεταπτυχιακό πρόγραμμα στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Πέρα από τη μεταπτυχιακή εργασία με τίτλο «Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και η Ελλάδα στα μάτια του ΄ξενιτεμένου΄ σερβικού στρατού» (2013), είναι συγγραφέας των άρθρων «Ο σερβικός στρατός στο Μεγάλο Πόλεμο, ένας στρατός αγροτών-Εντυπώσεις από την εμπόλεμη Ελλάδα», *Βαλκανικά Σύμμεικτα*, 2014 και «Ο Μεγάλος Πόλεμος και το Μακεδονικό Μέτωπο. Η καθημερινή ζωή των στρατιωτών στη Θεσσαλονίκη», *Српске студије*, 2016. Μέχρι τώρα, έχει μεταφράσει τρία έργα στην ελληνική γλώσσα. Σε συνεργασία με την Εθνική Βιβλιοθήκη της Σερβίας και στο πλαίσιο του έργου «Συλλογές Euroreana 1914-1918: Μνήμη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου» συνεισέφερε στην απόδοση και μετάφραση του καταλόγου με τίτλο *Σερβική λογοτεχνία στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο*, που χρησιμοποιήθηκε για τις ανάγκες της ομώνυμης έκθεσης στη Θεσσαλονίκη (Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2015). Επίσης, από το 2010 ασχολείται ενεργά με την ταυτόχρονη και διαδοχική διερμηνεία.

Francine Saint-Ramond

➤ f.saintramond@gmail.com

Η ανακάλυψη της «Ανατολής» από τους Γάλλους στρατιώτες μέσα από το παράδειγμα της Θεσσαλονίκης 1915-1918

Η αποτυχία της προσπάθειας της διέλευσης των Στενών, η παραίτηση από την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης, η είσοδος στον πόλεμο της Βουλγαρίας, η ανάγκη διατήρησης ενός περιφερειακού μετώπου οπισθοχώρησης προκειμένου να κρατήσουν μακριά από το δυτικό θέατρο ένα μέρος του ενεργού στρατεύματος των Κεντρικών Αυτοκρατοριών, έχουν ως αποτέλεσμα την έναρξη ενός δεύτερου μετώπου στην «Ανατολή». Τότε, η Θεσσαλονίκη γίνεται η καρδιά της Στρατιάς της Ανατολής. Ορισμένοι στρατιώτες την επονόμασαν «η μικρή αδελφή της Κωνσταντινούπολης».

Με την άφιξη τους μια βαθιά ανησυχία φανερώνεται στα σχόλια τους, καθώς θεωρώντας ότι έφταναν ως φίλοι των Ελλήνων, μόνο εκεί συνειδητοποιούσαν την περιπλοκότητα της αποστολής τους. Η ελληνική πολιτική κατάσταση και η μετεξέλιξή της τους φαίνονται ανυπόφορες. Αναρωτιούνται για τον δικό τους ρόλο καθώς η Γαλλία εισβάλλει μερικώς. Φτάνοντας ως υποτιθέμενοι απελευθερωτές, βρίσκονται να εκτελούν υπηρεσίες στρατευμάτων κατοχής. Τα ζητήματα που τίγονται αφορούν αφενός την αίσθηση των Γάλλων στρατιωτών για την πόλη και την περιφέρεια της. Ο τρόπος που βλέπουν την αρχιτεκτονική και την χωρική οργάνωση της πόλης είναι εκπληκτικός. Μία άλλη άποψη που προέκυψε αφορά τον τρόπο με τον οποίο βλέπουν τους γειτονικούς πολιτικούς και στρατιωτικούς πληθυσμούς. Προερχόμενοι από ένα κράτος πολύ συγκεντρωτικό και περήφανο για την ενοποίηση του, δεν ανέχονταν εύκολα τον συγχρωτισμό τους με τόσο ετερογενείς πληθυσμούς. Είναι φανερό η έκφραση ενός συμπλέγματος ανωτερότητας αντιπροσωπευτικού της αποικιακής νοοτροπίας της εποχής.

Άλλα θέματα τα οποία θα θιγούν αφορούν την οργάνωση του ελεύθερου χρόνου μέσα στην πόλη, συμπεριλαμβανομένης και της πορνείας και των διαφορετικών χώρων που συχνάζουν ανάλογα με τις οικονομικές δυνατότητες του καθενός. Η μεγάλη πυρκαγιά στην πόλη αποτελεί αντικείμενο για σχόλια και ενδιαφέρουσες ερμηνείες.

Αυτοί οι άντρες, οι οποίοι βασανίζονται από ένα μακροχρόνιο ξενιτεμό, δεν βρίσκουν στη

Θεσσαλονίκη την ανατολίτικη πόλη που είχε εκθειάσει ο Πιερ Λοτί. Αντιθέτως, στέλνουν στις οικογένειες τους καρτ ποστάλ υπερτονίζοντας τα σημεία της πόλης που δεν είχαν επηρεαστεί από τις μάχες, απόψεις μυθοπλασίας που διαιωνίζουν την ιδέα της ανατολίτικης μεγαλοπρέπειας. Η αποστολή αυτών των καρτ ποστάλ, όχι και τόσο αντιπροσωπευτικών της πραγματικότητας, θα επηρεάζουν διαρκώς την εικόνα τους μετά τον πόλεμο αφήνοντας την εντύπωση ότι είχαν πραγματοποιήσει ένα υπέροχο ταξίδι και είχαν ζήσει έναν πόλεμο πιο εύκολο σε σύγκριση με αυτόν στο μέτωπο.

Francine Saint-Ramond

Η Francine Saint-Ramond είναι διδάκτωρ Ιστορίας. Έχει εργαστεί στην εκπαίδευση ως καθηγήτρια Ιστορίας. Έχει εκπονήσει διδακτορική διατριβή στο πανεπιστήμιο Paris I Panthéon-Sorbonne με τίτλο «Η εκστρατεία της Στρατιάς της Ανατολής στα Δαρδανέλλια και τη Μακεδονία σύμφωνα με τις μαρτυρίες των στρατιωτών, 1915-1918». Έχει συμμετάσχει στη συγγραφή του έργου *Histoire Militaire de la France*, που εκδόθηκε από τις Πανεπιστημιακές εκδόσεις της Γαλλίας το 1992 και έχει συγγράψει μεγάλο αριθμό εξειδικευμένων άρθρων. Είναι μέλος της Γαλλικής Επιτροπής Στρατιωτικής Ιστορίας και της Εταιρείας Στρατιωτικών Μελετών «La Sabretache», καθώς και άλλων ερευνητικών ιδρυμάτων. Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα επικεντρώνονται επίσης σε θρησκευτικά θέματα και την ιστορία της Λωρραίνης. Οι έρευνές της της έχουν επιτρέψει να συμμετάσχει σε πολλά συνέδρια στη Γαλλία και στο εξωτερικό, ιδιαίτερα στις χώρες των Βαλκανίων. Έχει διοργανώσει συνέδρια και εκπαιδευτικές επισκέψεις. Μία εκδοχή της διδακτορικής της διατριβής είναι υπό έκδοση.

Έλλη Λεμονίδου

► elemon@upatras.gr

Μεσοπολεμικοί απόηχοι της παρουσίας της Στρατιάς της Ανατολής στη Θεσσαλονίκη: Οι μαρτυρίες των γαλλικών πηγών

Η παρουσία της Στρατιάς της Ανατολής στη Θεσσαλονίκη και ευρύτερα στο Μακεδονικό Μέτωπο αποτελεί μια ιδιαίτερα σημαντική πτυχή της ιστορίας της γαλλικής συμμετοχής στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Η γαλλική πλευρά είχε επενδύσει σημαντικό στρατιωτικό και διπλωματικό κεφάλαιο προκειμένου να επιτύχει την εγκατάσταση και κυρίως τη διατήρηση των δυνάμεων της Στρατιάς στο συγκεκριμένο μέτωπο, παρά τις επιφυλάξεις που κατά καιρούς υπήρχαν εντός του συμμαχικού στρατοπέδου. Η τελική έκβαση του συγκεκριμένου μετώπου δικαίωσε προδήλως τη γαλλική στρατηγική, παρά τις όχι ευκαταφρόνητες δυσκολίες που συνάντησαν τα συμμαχικά στρατεύματα στο πλαίσιο της δράσης τους στον μακεδονικό χώρο. Παρουσιάζει, συνεπώς, ιδιαίτερο ενδιαφέρον η εξέταση του απόηχου της δράσης αυτού του εκστρατευτικού σώματος κατά τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, με άξονα αναφοράς τις γαλλικές πηγές. Με τις αναφορές και τις αποσιωπήσεις τους, τα απομνημονεύματα εκπροσώπων της γαλλικής πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας δίνουν μια εικόνα για τη συνολική αποτίμηση της συνεισφοράς της Στρατιάς της Ανατολής στο πλαίσιο του Μεγάλου Πολέμου. Παράλληλα, οι μαρτυρίες ανώτερων και κατώτερων στελεχών του γαλλικού διοικητικού και στρατιωτικού μηχανισμού που ενεπλάκησαν ποικιλοτρόπως στις επιχειρήσεις στον ελληνικό χώρο προσφέρουν ένα πολύπτυχο πανόραμα του συγκεκριμένου μετώπου, στο οποίο τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις συμπλέκονται άρρηκτα με σημαντικές στρατιωτικές πληροφορίες και με καίριες παρατηρήσεις πολιτισμικού και ανθρωπολογικού χαρακτήρα.

Έλλη Λεμονίδου

Η Έλλη Λεμονίδου είναι Επίκουρη Καθηγήτρια Νεότερης και Σύγχρονης Ελληνικής και Ευρωπαϊκής Ιστορίας στο Τμήμα Διαχείρισης Πολιτισμικού Περιβάλλοντος και Νέων Τεχνολογιών του Πανεπιστημίου Πατρών. Τα κύρια ερευνητικά της ενδιαφέροντα σχετίζονται με τη Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία, την ιστορία του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, τη διαχείριση επίμαχων και τραυματικών γεγονότων του πρόσφατου παρελθόντος, τη σχέση Ιστορίας-Μνήμης και τις Δημόσιες χρήσεις του

ιστορικού παρελθόντος. Έχει δημοσιεύσει τα πορίσματα των ερευνών της σε άρθρα σε περιοδικά, πρακτικά συνεδρίων και συλλογικούς τόμους στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Το τελευταίο της βιβλίο έχει τίτλο *Η Ιστορία στη μεγάλη οθόνη. Ιστορία, κινηματογράφος και εθνικές ταυτότητες*, Ταξιδευτής, Αθήνα 2017.

Rolf Sachsse

► r.sachsse@hbksaar.de

Ο Μεγάλος Πόλεμος ως Πόλεμος των Μέσων Ενημέρωσης .Οι Καλές τέχνες, ο Τύπος και η ιδιωτική Φωτογραφία, οι κινηματογραφικές ταινίες και άλλα μέσα ως συνιστώσες του Α' Παγκοσμίου Πολέμου.

Ο Μεγάλος Πόλεμος χαρακτηρίζεται έτσι από τη γενικευμένη χρήση των μέσων ενημέρωσης ως προπαγάνδας - παρά το γεγονός ότι η λέξη σχεδόν δεν υπήρχε στην αρχή των παγκόσμιων μαχών. Εφημερίδες υπήρχαν και πριν, όμως, η ασύρματη μετάδοση εικόνων και κειμένων αύξησε την ταχύτητα της πολιτικής ως μέσου πληροφόρησης και παραπληροφόρησης, γεγονός μάλιστα που είχε τεράστια επιρροή στη στρατιωτική στρατηγική. Ωστόσο, το στοιχείο που έκανε τον Μεγάλο Πόλεμο έναν πραγματικά παγκόσμιο πόλεμο είναι οι νέες αλληλεπιδράσεις της προσωπικής γνώσης, της μνήμης και της επίσημης προπαγάνδας: φωτογραφίες και ταινίες δημιουργούνταν σε επίσημο και ιδιωτικό επίπεδο, διανέμονταν τυπωμένες σε μικρούς κύκλους φυλάσσονταν σε άλμπουμ, τα οποία δεν θα τα έβλεπε κανείς άλλος εκτός από τους κληρονόμους δύο ή τρεις γενιές αργότερα. Κατά τη διάρκεια του πολέμου, κανένας επίσημος φορέας σε οποιαδήποτε πλευρά στο πεδίο της μάχης δεν μπορούσε να διατηρεί τη σιγουριά ότι οι πληροφορίες του δεν είχαν διορθωθεί, παρερμηνευθεί ή ακόμα και προδοθεί από προσωπικές πληροφορίες προερχόμενες από οποιαδήποτε πηγή.

Η εικόνα του Μεγάλου Πολέμου ανασχηματίζεται κάθε δεκαετία από πρόσφατες εκτιμήσεις των πηγών –το οποίο αποτελεί και πάλι ζήτημα των Μέσων. Έχοντας τη μορφή μιας κύριας ομιλίας, η παρουσίαση θα αναφερθεί στην παραγωγή, χρήση και υποδοχή των πιο χρησιμοποιημένων Μέσων κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου.

Rolf Sachsse

Ο Rolf Sachsse (Βόννη 1949) είναι φωτογράφος και σπούδασε Ιστορία της Τέχνης, Θεωρία Επικοινωνίας και Γερμανική Λογοτεχνία στα πανεπιστήμια του Μονάχου και της Βόννης. Η διδακτορική του διατριβή πραγματεύεται τη σχέση αρχιτεκτονικής και φωτογραφίας κατά τον 20ό αιώνα. Εργάζεται ως επιμελητής, συγγραφέας, φωτογράφος και κατείχε την έδρα της Ιστορίας και της Θεωρίας του Ντιζάιν στο Πανεπιστήμιο Καλών Τεχνών Saar, Sarrebruck, στο οποίο επίσης διητέλεσε Αντιπρύτανης Ακαδημαϊκών Υποθέσεων έως το 2017. Οι περισσότερες από 400 δημοσιεύσεις του αφορούν τη φωτογραφική ιστορία, το ντιζάιν, την αρχιτεκτονική και την ηχητική τέχνη. Η εργογραφία του είναι διαθέσιμη στο www.hbksaar.de/sachsse.

Μαρία Ξυπολοπούλου

► ksipolopouloum@yahoo.gr

Ο «πόλεμος» των εικόνων: Όψεις της φωτογραφικής πρακτικής κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου

Μέχρι τις αρχές του 20ού αιώνα, ποτέ άλλοτε ο πόλεμος δεν φωτογραφήθηκε τόσο μαζικά και δεν παρουσιάστηκε τόσο αποφασιστικά όσο ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος. Ο Μεγάλος Πόλεμος μπορεί να μην είναι ο πρώτος φωτογραφημένος πόλεμος, αποτελεί ωστόσο ένα κομβικό σημείο για την εξέλιξη της φωτογραφικής εικόνας και τεχνικής. Με αφορμή το παράδειγμα του Μακεδονικού Μετώπου και μέσα από μια παρουσίαση και ανάλυση ορισμένων επιλεγμένων αντιπροσωπευτικών περιπτώσεων της φωτογραφικής αναπαράστασης των πρωταγωνιστών του πολέμου θα επιχειρήσουμε να διερευνήσουμε τα όρια της εργαλειοκτικής

εκμετάλλευσης της φωτογραφικής εικόνας από τον τύπο και άλλους φορείς για εμπορικούς, πολιτικούς και κοινωνικούς σκοπούς. Κεντρικοί άξονες της παρούσας ανακοίνωσης θα αποτελέσουν οι φωτογραφικές αναπαραστάσεις ως αντικείμενο του βλέμματος, μοχλός διαμόρφωσης των ταυτοτήτων των πρωταγωνιστών του μετώπου αλλά και η μελέτη του πλαισίου μέσα στο οποίο αναπτύχθηκε η πολυδιάστατη φωτογραφική δραστηριότητα κατά το 1914-1918. Τέλος, θα κλείσουμε με μια αναφορά στο ιδιαίτερο ενδιαφέρον που έχει η μελέτη του φωτογραφικού υλικού, 100 χρόνια μετά από την δημιουργία του.

Μαρία Ξυπολοπούλου

Μαρία Ξυπολοπούλου (1991). Υποψήφια διδάκτωρ Ιστορίας του Πανεπιστημίου της Σορβόνης (CRH XIXe, Paris 1 – Panthéon) με υποτροφία της Γαλλικής Σχολής Αθηνών (2017-2020). Στο πλαίσιο της διδακτορικής της έρευνας με τίτλο *Un front «oublié» sous le regard des photographes. Approches, pratiques et usages de la photographie, représentations culturelles et du genre pendant la Première Guerre Mondiale sur le front d'Orient*, εστιάζει το ενδιαφέρον της στα πεδία της Ιστορίας και της Φωτογραφίας. Σπούδασε το 2009-2013 στο τμήμα της Γαλλικής Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών από όπου αποφοίτησε με βαθμό πτυχίου Άριστα. Απόφοιτος του μεταπτυχιακού προγράμματος Ιστορίας του Γαλλικού Πολιτισμού του τμήματος Γαλλικής Φιλολογίας Αθηνών (2014-2016) με βαθμό πτυχίου Άριστα. Παράλληλα ασχολείται με την επιμέλεια εκθέσεων και τις συνεντεύξεις-παραουσιάσεις καλλιτεχνών σε ελληνικά και γαλλικά εικαστικά περιοδικά.

Θανάσης Θ. Σωτηρίου

► athsotiriou@culture.gr

Το Μεγάλο Αεροναυτικό Πάρκο της Θεσσαλονίκης

Στην ανακοίνωση θα παρουσιαστεί το Μεγάλο Αεροναυτικό Πάρκο της Θεσσαλονίκης (*Grand Parc Aéronautique*) όπως αυτό αποτυπώθηκε σε φωτογραφίες του 1918 από το λεύκωμα του Γάλλου στρατιωτικού που ανήκει στο Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας-Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας.

Το Αεροναυτικό Πάρκο υπήρξε τμήμα των στρατιωτικών εγκαταστάσεων που δημιουργήθηκαν από τη Στρατιά της Ανατολής κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου στη Θεσσαλονίκη. Οι σχετικές φωτογραφίες του λευκώματος μάς παρέχουν τη δυνατότητα να συλλάβουμε τον χώρο και να διαμορφώσουμε μια καλειδοσκοπική εικόνα για τις εγκαταστάσεις του (μηχανουργεία, μονάδες κατασκευών, επισκευών και συναρμολόγησης εξαρτημάτων αεροσκαφών, σιδηρόδρομος, συνεργεία και σταθμοί αυτοκινήτων, εστιατόρια, παντοπωλεία κ.ά.) και την εργασία σε αυτές.

Επίσης, στο σημαντικό και ασφαλώς χρονολογημένο τεκμηριωτικό αυτό φωτογραφικό υλικό αποτυπώνονται σκηνές από τελετές, όπως παρασημοφορήσεις, επισκέψεις υψηλών προσκεκλημένων, κηδείες καθώς και από εορταστικές δραστηριότητες στο Πάρκο, όπως θεατρικές-μουσικές παραστάσεις, παρελάσεις μουσικών στρατιωτικών τμημάτων, ομαδικά παιχνίδια, συμπληρώνοντας την ιστορική γνώση για τη ζωή σε αυτό.

Θανάσης Θ. Σωτηρίου

Σπούδασε Αρχαιολογία και Ιστορία της Τέχνης στη Φιλοσοφική Σχολή του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, όπου και πραγματοποίησε μεταπτυχιακές σπουδές στην Ιστορία της Τέχνης. Είναι υποψήφιος διδάκτορας στη Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου. Από το 2005 εργάζεται ως ιστορικός της Τέχνης στο Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού. Έχει συγγράψει άρθρα σχετικά με την ιστορία θεσμών, με την πρόσληψη της κρητο-μικηναϊκής αρχαιότητας στη νεοελληνική ζωγραφική και αρχιτεκτονική, καθώς και με την ιστορία της μεσοπολεμικής και μεταπολεμικής μοντέρνας αρχιτεκτονικής στην Ελλάδα. Επίσης, υπήρξε συνεπιμελής της έκθεσης *Art Nouveau*, Από τις συλλογές του *Badisches Landesmuseum* της Καρλσρούης, Αθήνα 2017 και του καταλόγου της.

«Έχω δει πολλά... αλλά ποιος νοιάζεται;»: Η φωτογραφία και η Στρατιά της Ανατολής στη Θεσσαλονίκη κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Η εκστρατεία στη Θεσσαλονίκη τεκμηριώθηκε με αξιοσημείωτες λεπτομέρειες από επαγγελματίες και ερασιτέχνες φωτογράφους διαφόρων εθνικοτήτων, οι οποίοι ήταν αποσπασμένοι στις στρατιές που εγκαταστάθηκαν στην περιοχή από το 1915 έως και το 1918. Ωστόσο, πολύ λίγες από αυτές τις φωτογραφίες δημοσιεύθηκαν κατά τη διάρκεια αυτού του πολέμου και η πλειονότητά τους παραμένει σχετικά άγνωστη σήμερα. Η παρουσίαση αυτή θα εξετάσει τη μορφή, τα δυνατά σημεία και τις αδυναμίες της διεθνούς φωτογραφικής καταγραφής της εκστρατείας και θα αξιολογήσει τη σημασία της συμβολής της στην κατανόηση της σημερινής εποχής.

Hilary Roberts

Η Hilary Roberts είναι επικεφαλής επιμελήτρια φωτογραφίας στο Imperial War Museum (IWM), το βρετανικό εθνικό μουσείο σύγχρονων συγκρούσεων. Σπούδασε στο Πανεπιστήμιο του Sussex, στο Albert-Ludwigs-Universität, στο Freiburg im Breisgau (Γερμανία) και στο University College του Λονδίνου, πριν να εργαστεί ως βοηθός επιμελήτρια στο Φωτογραφικό Αρχείο του Imperial War Museum το 1980. Ως διευθύντρια του Αρχείου (1996-2013), επέβλεψε την εξέλιξη των φωτογραφικών συλλογών του Imperial War Museum, οι οποίες κατά τη διάρκεια της θητείας της στο IWM διπλασιάστηκαν. Οι συλλογές πλέον αριθμούν περισσότερες από έντεκα εκατομμύρια εικόνες και καλύπτουν κάθε σημαντική πολεμική σύρραξη από τα μέσα του δέκατου ένατου αιώνα μέχρι σήμερα. Εξειδικευμένη στην ιστορία και την πρακτική της φωτογραφίας των συγκρούσεων, η Hilary πραγματοποίησε πολυάριθμες εκδόσεις και εκθέσεις, συμπεριλαμβανομένου και του βιβλίου με τον τίτλο *The Great War: A Photographic Narrative* (Ο Μεγάλος Πόλεμος: Ένα Φωτογραφικό Αφήγημα), Εκδόσεις Jonathan Cape / Knopf, 2013, μια επισκόπηση της φωτογραφίας κατά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, η οποία έλαβε ιδιαίτερα εγκωμιαστικά σχόλια. Η Hilary συνεργάζεται στενά με φωτογράφους, επιμελητές, ερευνητές και συγγραφείς που τεκμηριώνουν σύγχρονες συγκρούσεις ή αντιδρούν σε αυτές. Το 2014, ορίστηκε ως Σύμβουλος της Canon με αποστολή να καθοδηγεί τους νέους φωτογράφους. Είναι επίσης σύμβουλος του VII Foundation. Το 2017 η Hilary έγινε η πρώτη βρετανή επιμελήτρια που έλαβε το περίφημο βραβείο της Royal Photographic Society για επιμέλεια έκθεσης.

Η εικόνα της Θεσσαλονίκης μέσα από το έργο των στρατιωτών-ζωγράφων

Η εικόνα της Θεσσαλονίκης μέσα από το έργο των στρατιωτών-ζωγράφων, που στη δίνη του πολέμου έβρισκαν καταφύγιο στη δραστηριότητα αυτή, αποτελεί σημαντικό γεγονός για την αναζωογόνηση της ιστορίας της πόλης στις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα. Η πλούσια καλλιτεχνική παραγωγή του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου αποτελεί ένα είδος «ντοκουμέντου» για την ταυτότητα της πόλης. Στο έργο τους κυριαρχεί η πόλη με τα μνημεία της, η Άνω Πόλη με τα στενοσόκακά της, το λιμάνι, η θάλασσα με τα καΐκια της, η καθημερινότητα των κατοίκων με τις γεμάτες γραφικότητα σκηνές της. Κατέγραψαν στους πίνακές τους το πολύβουο και πολύχρωμο πλήθος από εθνοτήτες, γλώσσες και φυλές, των χρόνων του πολέμου, δίνοντας την αίσθηση μιας πόλης ζωντανής και δραστήριας, μιας πόλης γοπτευτικής μεταξή Ανατολής και Δύσης.

Το έργο τους, καρπός παρατήρησης και αγάπης για την πόλη, συνδυάζει την αμεσότητα με την αυθεντικότητα στην απόδοση της εικόνας της, στη σύνθεση των διαφόρων μορφών πολιτισμού. Το υλικό αυτό αποτελεί μια πρώτη ύλη για ιστορική, κοινωνιολογική, καλλιτεχνική

και εν γένει ερευνητική σπουδή. Το εικαστικό έργο των στρατευμένων ξένων ζωγράφων, άγνωστο στο σύνολό του, συνιστά πολύτιμη πηγή ιστορικής ανασύνθεσης και αναδημιουργίας της χαμένης εικόνας της πόλης.

Μαρία Καμπούρη

Η Μαρία Καμπούρη-Βαμβούκου σπούδασε στο τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Συνέχισε τις σπουδές της στη Γαλλία, όπου και υποστήριξε τη διδακτορική της στο Paris I, Panthéon-Sorbonne. Είναι ομότιμη καθηγήτρια του τμήματος Αρχιτεκτόνων του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, όπου για πολλά χρόνια δίδαξε ιστορία της τέχνης και της αρχιτεκτονικής. Το συγγραφικό και ερευνητικό της έργο επικεντρώνεται σε θέματα της βυζαντινής τέχνης και αρχιτεκτονικής.

Πέλλη Μάστορα

► pmastora@culture.gr

Η Γαλλική Στρατιά της Ανατολής στη Ροτόντα: αρχαιολογική έρευνα ή επέλαση στην αρχαιολογία της Θεσσαλονίκης; Νεότερες εκτιμήσεις.

Τον Απρίλιο του 1917 η απόφαση της Προσωρινής Κυβέρνησης της Θεσσαλονίκης να διαρρυθμιστεί ο ναός του Αγίου Γεωργίου (Ροτόντα) σε «Μακεδονικόν Μουσείον» ξεκλείδωσε τις πύλες του μνημείου στη Γαλλική Στρατιά της Ανατολής. Με εντολή του στρατηγού M. Sarrail πραγματοποιήθηκε υπό την εποπτεία του αρχιτέκτονα-πολεοδόμου E. Hébrard ανασκαφική έρευνα εντός και εκτός του κτηρίου, ενώ στον αύλειο χώρο αυτού συγκεντρώθηκαν σε πρόχειρα παραπήγματα τα ευρήματα των διαφόρων ανασκαφών που διενήργησε η Γαλλική Στρατιά στη Θεσσαλονίκη και στα περίχωρα αυτής. Οι εργασίες στη Ροτόντα υλοποιήθηκαν με δαπάνη του Ελληνικού Κράτους και δεν διεκόπησαν παρά τις καταστροφικές για την Θεσσαλονίκη συνέπειες της πυρκαγιάς του Αυγούστου του ίδιου έτους. Το ειδικό αυτό ενδιαφέρον της Γαλλικής Στρατιάς της Ανατολής για τη Ροτόντα, εκλαμβάνεται εδώ και ένα αιώνα ως επιστημονική προσφορά στα αρχαιολογικά πράγματα της Θεσσαλονίκης. Ωστόσο, η θεώρηση αυτή αποδεικνύεται σήμερα επιφανειακή, μονομερής και μη εμπεριστατωμένη, όπως προκύπτει από την εκ νέου συγκριτική ανάγνωση των ιστορικών, αρχαιολογικών και ανασκαφικών δεδομένων, την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των εργασιών και της γενικότερης μεταχείρισης του μνημείου σε σύγκριση με την αρχαιολογική δράση σε άλλα μνημεία της Θεσσαλονίκης στις αρχές του 20ού αιώνα. Επιπλέον, από την ανασκόπηση του έργου της Γαλλικής Στρατιάς στη Ροτόντα, το οποίο ανέστειλε οριστικά την μετατροπή της σε Μακεδονικό Μουσείο, διασαφηνίζονται οι θετικές αλλά και οι αρνητικές επιπτώσεις του στην επιστημονική μελέτη του μνημείου.

Πέλλη Μάστορα

Πέλλη Μάστορα, αρχαιολόγος της Εφορείας Αρχαιοτήτων Πόλης Θεσσαλονίκης. Σπούδασε Ιστορία και Αρχαιολογία στη Φιλοσοφική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, από όπου έλαβε μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών με ειδίκευση στη Βυζαντινή Αρχαιολογία. Είναι κάτοχος διδακτορικού διπλώματος στις σπουδές στον Ελληνικό Πολιτισμό του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου. Στο πλαίσιο των υπηρεσιακών της καθηκόντων ασχολήθηκε μεταξύ άλλων με την εκ του σύνεγγυς μελέτη και την αρχαιολογική τεκμηρίωση των εργασιών συντήρησης σε εντοίχια ψηφιδωτά της Θεσσαλονίκης. Έχει συμμετάσχει στην Ελληνική Αρχαιολογική Αποστολή στη θέση Άγιος Γεώργιος Πέγειας στην Κύπρο. Υπήρξε συνεργάτης στην έκδοση του *Bulletin de l'Association internationale pour l'étude de la mosaïque antique (AIEMA)* ως ανταποκρίτρια-συντάκτρια λημμάτων σχετικά με ελληνικά δημοσιεύματα για τη μελέτη των ψηφιδωτών και τακτική συνεργάτης του περιοδικού «Εικονοστάσιον».

Ο Μέγας Αλέξανδρος του Εμπράρ: μνήμη και χώρος στη Θεσσαλονίκη (1912-1925)

Η ενσωμάτωση της Θεσσαλονίκης στο ελληνικό κράτος μπορεί να συνέβη το 1912 με την κατάληψή της, όπως έγραφε ο Τύπος της εποχής, από τον ελληνικό στρατό, ωστόσο η μετατροπή της, μετά από τέσσερις αιώνες οθωμανικής κυριαρχίας, σε πόλη του νεοελληνικού κράτους, αποδείχτηκε μία μακρά διαδικασία. Προς την κατεύθυνση αυτή εφαρμόστηκαν διάφορες πολιτικές της μνήμης με τη μορφή χωρικών πρακτικών και πολεοδομικών παρεμβάσεων, όπως η ονοματοδοσία οδών και πλατειών, η ανάδειξη και προστασία των αρχαίων και βυζαντινών μνημείων, η μετατροπή κτηρίων της οθωμανικής διοίκησης σε κέντρα της ελληνικής. Καταλύτης σε αυτή τη μεταβατική διαδικασία είναι η πυρκαγιά του 1917 εν μέσω του Μεγάλου Πολέμου. Το Νέον Σχέδιον της Πόλεως από την ομάδα Εμπράρ συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό στην ένταξη της Θεσσαλονίκης στο εθνικό αφήγημα της αδιάλειπτης συνέχειας μέσω της ανάδειξης των βυζαντινών κυρίως μνημείων, αλλά και μίας συμβολικής χειρονομίας: η σχεδιαστική πρόταση για ανίδρυση ανδριάντα του Μεγάλου Αλεξάνδρου στο παραλιακό τμήμα της κεντρικής πλατείας συνέδεε τις απαρχές της πόλης με τη χρυσή εποχή της αρχαίας μακεδονικής ιστορίας.

Στυλιάνα Γκαλινίκη

Η Στυλιάνα Γκαλινίκη είναι αρχαιολόγος και προϊσταμένη του Τμήματος Λίθινων, Τοιχογραφιών και Ψηφιδωτών του Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης. Τα επιστημονικά της ενδιαφέροντα αφορούν στη διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς και τη σημασία της στη διαμόρφωση και επιτέλεση της ταυτότητας ατόμων και ομάδων. Μεγάλο μέρος της έρευνάς της αφορά στη Θεσσαλονίκη και την ποικίλη αξιοποίηση του ιστορικού της αποθέματος στη συγκρότηση της ταυτότητας της νεώτερης και σύγχρονης πόλης. Οι κοινωνικές χρήσεις της αρχαιότητας μέσα από τη δημόσια γλυπτική της σύγχρονης Θεσσαλονίκης, αποτελούν θέμα της διδακτορικής διατριβής της, την οποία εκπόνησε στην Αρχιτεκτονική Σχολή του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου. Μελέτες της έχουν παρουσιασθεί σε διεθνή συνέδρια και δημοσιευθεί σε συλλογικούς τόμους. Το 2016 επιμελήθηκε το ιστορικό λεύκωμα «Ω, φιλότιμη Τζουμαγιά!» 100 χρόνια από την ομηρία των κατοίκων της Ηράκλειας Σερρών 1916-2016, που αφορά σε ένα ιδιαίτερο επεισόδιο του Α' Παγκοσμίου Πολέμου.

Αρχαιότητες και εθνική ιδεολογία στις παραγμένες αρχές του 20ού αιώνα

Στην παρούσα ανακοίνωση γίνεται μια προσπάθεια ανασύνθεσης της περιόδου αμέσως μετά την Απελευθέρωση της Βόρειας Ελλάδας το 1912 και κατά την περίοδο του Α' Παγκοσμίου Πολέμου με επίκεντρο τις αρχαιολογικές έρευνες που πραγματοποιήθηκαν από Έλληνες και ξένους αρχαιολόγους. Ένας πρώτος στόχος είναι να αναδειχθούν τα χαρακτηριστικά της ιδιόζουσας συνύπαρξης της μόλις ιδρυθείσας στη Μακεδονία, Ελληνικής Αρχαιολογικής Υπηρεσίας με τις αρχαιολογικές δραστηριότητες της Στρατιάς της Ανατολής. Η συνύπαρξη δεν ήταν ανέφελη καθώς οι έρευνες που πραγματοποιούνταν από τα συμμαχικά στρατεύματα συνέπεσαν χρονικά με τις προσπάθειες των Ελλήνων αρχαιολόγων να οργανώσουν την υπηρεσία και να διαφυλάξουν τα πλούσια και αχαρτογράφητα μέχρι τότε υλικά κατάλοιπα του παρελθόντος. Επιπλέον, θα ανιχνευθούν πτυχές της σημασίας που δόθηκε για τις αρχαιότητες από την πλευρά του ελληνικού κράτους και των συμβολικών επενδύσεων σε αυτές με σκοπό την ανάδειξη του πολιτισμικού προφίλ της περιοχής και τη διαμόρφωση της εθνικής ιδεολογίας. Η Αρχαιότητα υπήρξε ιδιαίτερα σημαντική στη διαμόρφωση του νεότερου ελληνικού κράτους, καθώς επέτρεψε την επιστροφή της Ελλάδας στο ευρωπαϊκό ιστορικό προσκήνιο ήδη από τον 19ο αιώνα. Σε ό, τι αφορά ειδικά τη Μακεδονία η σύνδεση της

κληρονομιάς του παρελθόντος με την εθνική ιδεολογία αναπτύχθηκε με βάση δύο κύριους άξονες: αφενός την ιστορία και τον πολιτισμό της αρχαίας Μακεδονίας και την εμβληματική μορφή του Μεγάλου Αλεξάνδρου και αφετέρου τη σπουδαία παράδοση του Βυζαντίου.

Ευαγγελία Στεφανή

Σπούδασε Αρχαιολογία και Ιστορία της Τέχνης στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Στο ίδιο πανεπιστήμιο πραγματοποίησε μεταπτυχιακές σπουδές με ειδίκευση στην Προϊστορική Αρχαιολογία. Το 2000 αναγορεύθηκε διδάκτορας της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Είναι αρχαιολόγος της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας από το 1991. Υπηρέτησε για σειρά ετών στην ΙΖ΄ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων και πραγματοποίησε ανασκαφές στην πόλη της Βέροιας και σε πολλούς αρχαιολογικούς χώρους της Ημαθίας και της Πέλλας. Από το 2004 εργάζεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης και ήταν μέλος της ομάδας που σχεδίασε και υλοποίησε τις μόνιμες εκθέσεις του Μουσείου. Από το 2008 έως το 2014 ήταν Προϊσταμένη του Τμήματος Μουσειογραφικών Μελετών και Καλλιτεχνικού Σχεδιασμού Εκθέσεων του μουσείου, από το 2014 ήταν Προϊσταμένη του Τμήματος Συλλογών Κεραμικής, Τοιχογραφιών και Ψηφιδωτών και από τον Φεβρουάριο του 2018 είναι Διευθύντρια του Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης. Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα εστιάζονται στην αιγαιακή Αρχαιολογία, στην κεραμική, τα μοντέλα κατοίκησης και την αρχιτεκτονική της Εποχής του Χαλκού στη Μακεδονία, καθώς και ζητήματα που αφορούν στην τοπογραφία, τις λατρείες, τις ταφικές πρακτικές και τα εργαστήρια κεραμικής. Επίσης μελετά ζητήματα μουσειολογίας και ιστορίας της έρευνας. Έχει συμμετάσχει με ανακοινώσεις σε διεθνή συνέδρια, έχει δημοσιεύσει δύο μονογραφίες και μεγάλο αριθμό άρθρων σε επιστημονικά περιοδικά, πρακτικά συνεδρίων και συλλογικούς τόμους και είναι επιμελήτρια εννέα επιστημονικών εκδόσεων.

Αλεξάνδρα Γουλάκη Βουτυρά

► voutyra@mus.auth.gr

Η Στρατιά της Ανατολής ζωγραφίζει τη Θεσσαλονίκη

Ετοιμάζοντας τις εκθέσεις Delacroix και Philppoteaux ήδη το 2015 στο Τελλόγλειο, καλοί συνάδελφοι στο Λούβρο και το Musée de l'Armée υπέδειξαν άγνωστο υλικό σχετικό με τους Γάλλους στρατιώτες που έμειναν στην ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλονίκης κατά τη διάρκεια του Μεγάλου Πολέμου. Η έρευνα του θέματος οδήγησε σε ένα μεγάλο αριθμό έργων ζωγράφων, σχεδιαστών, τοπογράφων που αποτύπωσαν τη Θεσσαλονίκη των χρόνων 1915-1918. Στο υλικό αυτό προστέθηκαν τεκμήρια από ιδιωτικές συλλογές, που μας αποκάλυπταν ένα ιδιαίτερα πλούσιο πανόραμα θεματικών συνόλων. Ηθογραφικές σκηνές- ανθρωπίνοι τύποι, παραδοσιακές γειτονιές, βυζαντινές εκκλησίες, πανοράματα, αρχαιολογικά ευρήματα, αλλά και κυπαρίσσια, μιναρέδες, τα κάστρα, το Τζαμί των Δερβίσηδων, δίπλα σε θέματα της καθημερινής ζωής στο στρατόπεδο ζωντανεύουν από τους καλλιτέχνες της Στρατιάς της Ανατολής. Ειδικές αποστολές στις μονές του Αγίου Όρους έδωσαν επίσης έργα εξαιρετικής ομορφιάς. Η έκθεση των Γάλλων στρατιωτών που οργανώθηκε την Άνοιξη του 1916 παρουσίασε θέματα κυρίως της Θεσσαλονίκης και μπορούμε να ταυτίσουμε κάποια από αυτά. Οι ζωγράφοι ήρθαν σε επαφή με τους πρώτους Έλληνες συναδέλφους τους στη Θεσσαλονίκη, επαφή που έχει ιδιαίτερη σημασία και διαγράφει σειρά αλυσιδωτών αντιδράσεων/επιδράσεων-εικαστικών επαφών ανάμεσα στους δύο λαούς.

Άγνωστο αδημοσίευτο υλικό προέρχεται από τα μουσεία Musée de l'Armée, Pompidou στο Παρίσι, τη Βιβλιοθήκη του Institut de France στο Παρίσι, ενώ επίσης συνεργάζονται συλλέκτες, ιδιώτες, η Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή στην Αθήνα, η Εθνική Πινακοθήκη και άλλα μουσεία.

Αλεξάνδρα Γουλάκη Βουτυρά

Γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη, όπου σπούδασε αρχαιολογία και ιστορία της τέχνης στο ΑΠΘ. Διδάκτορας του πανεπιστημίου της Βόννης, δίδαξε ιστορία τέχνης στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων του ΑΠΘ. Διδάσκει Μουσική Εικονογραφία στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του ΑΠΘ, ιστορία τέχνης και πολιτισμού σε άλλα τμήματα της Σχολής Καλών Τεχνών. Δημιούργησε το *Αρχείο Μουσικής*

Εικονογραφίας στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Διατέλεσε Πρόεδρος του Τμήματος Μουσικών Σπουδών και Κοσμήτορας της Σχολής Καλών Τεχνών ΑΠΘ. Στους τομείς δραστηριότητάς της, συγκαταλέγονται η μουσική εικονογραφία, η νεοελληνική τέχνη-γλυπτική, το έργο του Γιαννούλη Χαλεπά, τα εργαστήρια μαρμαρογλυπτικής στο Αιγαίο κ.ά. Από το 1996 είναι Γενική Γραμματέας του Δ.Σ. του Τελλογλείου Ιδρύματος του ΑΠΘ και έχει την ευθύνη οργάνωσης και υλοποίησης των προγραμμάτων του.

Σάκης Σερέφας

► serefas4@gmail.com

Η Θεσσαλονίκη του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου στην ποίηση των ξένων

Η Θεσσαλονίκη του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου έχει αποτυπωθεί σε δεκάδες ποιήματα ξένων συγγραφέων, στρατιωτικών και απλών οπλιτών, οι οποίοι είτε βρέθηκαν στην πόλη στη διάρκεια του Πολέμου είτε είναι σύγχρονοί μας ποιητές και αναφέρονται σε αυτήν.

Μέσα στα ποιήματα αυτά αποτυπώνονται τόσο η πολυφυλετική και ανατολίτικη όψη της Θεσσαλονίκης όσο και στοχασμοί για τη φρίκη των μαχών, το μάταιο του πολέμου και η ανίσχυρη θέση του απλού ανθρώπου που μετέχει σε αυτόν.

Επιλέχτηκαν να διαβαστούν και να σχολιαστούν έξι ποιήματα (σε μεταφράσεις του Σάκη Σερέφα) ισάριθμων ξένων συγγραφέων διαφορετικών εθνοτήτων, ως εξής:

1/ Vesna Goldsworthy (Σέρβα): Ο ΑΓΓΕΛΟΣ ΤΗΣ ΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

2/ Dimcho Debelyanov (Βούλγαρος): ΝΥΧΤΑ ΣΤΗ ΣΑΛΟΝΙΚΗ

3/ Owen Rutter (Βρετανός): ΜΙΑ ΜΕΡΑ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

4/ Capitain Canudo (Γάλλος): ΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΟΣ ΠΕΡΙΠΑΤΟΣ ΑΝΤΙΚΡΥ ΣΤΟΝ ΟΛΥΜΠΟ

5/ Hugh MacDiarmid (Ιρλανδός): Η ΟΜΟΡΦΗ ΑΝΕΛΕΗΤΗ ΧΩΡΑ

6/ Umberto Saba (Ιταλός): Ο ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ ΠΟΥ ΠΑΕΙ ΣΤΗ ΣΑΛΟΝΙΚΗ

Σάκης Σερέφας

Ο Σάκης Σερέφας γεννήθηκε το 1960 στη Θεσσαλονίκη, όπου και ζει. Σπούδασε Μεσαιωνική και Νέα Ελληνική Φιλολογία στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Το 2000 έγινε δεκτός από το Πανεπιστήμιο Columbia της Νέας Υόρκης, ως υπότροφος του Ιδρύματος Fulbright, όπου παρακολούθησε έναν κύκλο μαθημάτων του Τμήματος Κλασικών Σπουδών σχετικών με τη νεοελληνική Γλώσσα, Ιστορία και Λογοτεχνία. Μέχρι σήμερα, έχει εκδώσει 60 βιβλία με ποίηση, πεζογραφία, θέατρο, μελέτες για πόλεις, για τόπους και για ποιητές, μεταφράσεις και ανθολογίες. Έγραψε 16 θεατρικά έργα τα οποία έχουν ανέβει στο Εθνικό Θέατρο, στο Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος, στο Φεστιβάλ Αθηνών-Επιδαύρου, στο Φεστιβάλ Φιλίππων-Καβάλας, στο Θέατρο Τέχνης «Κάρολος Κουν», στην Πειραματική Σκηνή της «Τέχνης», στο Tristan Bates Theatre (Λονδίνο), στο Simpkins Lee Theatre του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης και αλλού.

Βιβλία του που αφορούν τη Θεσσαλονίκη του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου είναι:

- Η πλατεία Ελευθερίας στα 1916-1917 (ανάτυπο από το περιοδικό Εντευκτήριο, τχ. 11/6/1990)
- Η Θεσσαλονίκη εξ αποστάσεως (εκδόσεις Εντευκτηρίου 1991)
- Αλλόγλωσσα ποιήματα για τη Θεσσαλονίκη. (εκδόσεις Κέδρος 1997)
- Η Θεσσαλονίκη των ξένων Θεσσαλονίκη (εκδόσεις Παρατηρητής 2003)
- Θεσσαλονίκη σε πρώτο πρόσωπο (εκδόσεις Τουμπής 2003. Με φωτογραφίες από το αρχείο του Χάρη Γιακουμή)
- Δεν υπήρξαν ήρωες εδώ (εκδόσεις University Studio Press 2015)

Abstracts- Short biographies

Ioannis Mourelos

► ymourelos@yahoo.gr

Structural characteristics of the National Schism

The lecture is an attempt to integrate this internal Greek phenomenon into the broader international context of the war operations.

Ioannis Mourelos

Ioannis Mourelos (1952). Professor of Contemporary Greek History at the Department of History and Archeology of the Aristotle University of Thessaloniki (President of the Department 2011-2013) and Vice President of the Institute of Balkan Studies of Thessaloniki. Born in Athens, he studied History at the University of Paris-Sorbonne. He worked at the Center for Asia Minor Studies (1981-1982) and at the Diplomatic and Historical Archives of the Hellenic Ministry of Foreign Affairs (1983-1986). Director of the Institute of Balkan Studies (2000-2008). Member of the Hellenic Historical Society, Hellenic Literary and Historical Archive Society, associate of the National Foundation for Research and Studies "Eleutherios K. Venizelos", collaborator of the Hellenic Commission on Military History. Visiting Professor at the Universities of Paris, Amsterdam and the Institute of International Studies (Geneva). Author of studies and a large number of articles published in Greece and abroad. Knight of the Order of Arts and Letters.

Evangelos Hekimoglou

► chekimoglou@gmail.com

The old residents of the “monumental square”

The area where the “monumental square” (Aristotelous Square) of Thessaloniki was planned for, is of particular interest as a complex of neighbourhoods and a gathering place for various religious groups from the 15th century until 1917. This paper presents the families that have lived in the area as well as an outline of its history.

Evangelos Hekimoglou

PhD in Economics, Aristotle University of Thessaloniki. Curator of the Jewish Museum of Thessaloniki. A writer or co-writer of sixty books and over a hundred scientific publications on the economic history and geography of Greece. Hekimoglou has curated a large number of exhibitions of documents as well as TV shows. He has been the director of the following institutions: The Cultural Center of the National Bank (Northern Greece); the Photo Archive of Mount Athos, the Cultural Association of Entrepreneurs of Northern Greece. Additionally, he was the director of the series “Thessalonikeon Polis” (volumes 1-23); a columnist for the national news publications: “Typos tis Kiriakis”, “Aggelioforos”, “Apogevmatini”, and “Ethnos”; publishing advisor and columnist for the newspaper “Makedonia”, and co-owner and director of the publishing company Tempus Fugit.

The Armée d'Orient (1915-1919) in the light of legal sources: issues of legitimacy and interaction with local communities

Historical research often ignores the possibility of using legal sources to gain a deeper understanding of the Macedonian Front and the presence of Allied troops in Greece. However, the analysis of the legal discourse on the legality and legitimacy of the presence of Allied Troops on officially neutral Greek territory and the transfer of responsibilities from the local to the Allied military authorities, resulting in the systematic questioning of the sovereignty of the Greek state, offers a unique opportunity to examine the dynamics that developed between the centre and the semi-periphery of Europe during a critical period of international relations. The analysis follows the relevant dialogue that has taken place within the framework of international educational institutions, and in particular the Institute of International Law. Individual issues to be addressed are the question of the legality of the expulsion of the German, Austro-Hungarian, Turkish and Bulgarian consuls by English-French authorities from areas of Greek territory due to accusations of espionage; liability issues and the doctrine of protection of privacy and property in times of war, in relation to damage suffered by local communities from the occupying troops (commandeering, seizures, forced labour in defence works, requisitioning of ships and goods); or retaliation from Germany and Bulgaria as a consequence of the presence of Allied troops in the region, etc.

Marilena Papadaki

Marilena Papadaki was born in Thessaloniki. She studied at the Department of History and Archaeology at the Aristotle University of Thessaloniki and has completed her master's and PhD degrees at the Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales in Paris. Her PhD dissertation explores the life and many endeavours of Nicholas Politis (1872-1942), French internationalist, academic and theorist of international law, Greek diplomat and politician, international lawyer and arbitrator during the interwar period. She works as a historical researcher at the Jewish Museum of Thessaloniki, and as a scientific associate for the "Kalliopi Koufa" Foundation for the Promotion of International Law and the Protection of Human Rights. She has participated in a number of conferences and workshops along with making significant publications. Her main fields of research include historical biographies, modern and contemporary European diplomatic history, the history and philosophy of international law and the history of international institutions.

Relations developed by the "Gardeners of Salonica" with the city and its residents

In the collections of the Historical Archive of Macedonia archival material is preserved which documents the impact that the presence of Allied troops had on the social fabric of Thessaloniki during their time on the Macedonian Front. This presentation aims to indicatively identify primary sources that illustrate these relationships, through three representative archives:

The archives of the General Administration of Macedonia depict the various phases of the "tricky-relations" between the Armée d'Orient and the Greek local authorities, based on their official correspondence and various other documents.

When browsing the volumes of the minutes and the decisions of the Court of Thessaloniki during this period, one traces disputes and frictions that arose from the coexistence of the native population of the city with the numerous Allied troops.

In the collection of the illustrated French magazine "Le Miroir", covering issues that date from the period between 1916-1918, the photographs - and especially their captions - highlight the French views on the relationship between the Allied troops and the Greek leadership and residents of Macedonia.

Last but not least, the rather brief - though sometimes unexpectedly extensive – texts on the reverse of the postcards in the Oikonomou collection provide us with a representative sample of the experiences and impressions the French draftees held of Thessaloniki during their stay in the theatre of operations - and mainly behind the battle lines - of the Macedonian Front.

Areti Makri

Areti Makri was born in Larissa in 1978. She studied English Language and Literature at Thessaloniki's American College. She worked for ten years in the Eleftheriades and Bissell libraries of Anatolia College. Since 2008 she has been working at the General State Archives and is responsible for the Reading Room and the Library of the Historical Archives of Macedonia. Her scholarly interests are related to local history, primary sources and the micro-history of the Holocaust, on which she has given presentations to relevant conferences and workshops.

Nestor Bamidis

Nestor Bamidis was born in Soufli in 1953. He studied Greek Philology at the University of Ioannina and History and Archaeology of the Cultures of Greece and Eastern Mediterranean at the University of Paris IV - Sorbonne. From 1976 to 1985 he worked as an archaeologist, as an associate of the University of Ioannina, the German Archaeological Institute of Berlin and the 13th Ephorate of Classical and Prehistoric Antiquities, and later as a Secondary Education teacher. Since 1989 he has been curator of the Historical Archives of Macedonia, while at the same time he has taught Archival Science for 15 years at the Library Studies Department of the Alexander Technological Educational Institute of Thessaloniki. He was responsible for the digitization of archival material of the General State Archives and the author of a dictionary, "Interpretative Dictionary of Archival Terminology, multilingual and commented" (Thessaloniki 2010). He has been president of the Greek Archival Society for many years and responsible for its editions.

Jasmina Tomasevic

► jasmina.tom@gmail.com

Behind the scenes of the Macedonian Front: Thessaloniki and its residents through the eyes of the Serbian army

The paper attempts a different historical approach to the Allied forces on the Macedonian Front. The research was mainly based on diaries and memoirs of both Serbian and Allied soldiers. Until the modern day, the Serbian bibliography regarding the Great War had primarily focused on the diplomatic and military history. For this reason, the conciliation between ordinary soldiers, their own perception of the war, of the front, Thessaloniki, and the other Allied forces are issues that have not been analysed in detail so far. Thessaloniki, during the years 1916-1918 was a real and unique refuge for the Allies. Although they were not admirers of the urban environment, Serbian soldiers revealed in their diaries the sense of intimacy they shared with Thessaloniki. For them, this city was the Balkans, where they were mainly going to have fun, and for this reason the majority of narratives refer to the soldiers' entertainment, rather than descriptions of the city. They did not omit, however, descriptions of the population, where they mentioned the multicultural and multi-religious aspects of the city. The aim of this paper is to show a clearer image of Thessaloniki, its residents and the everyday events that were recorded in wartime Serbian diaries. Through this perception of reality we may also be able to understand the mentality of the Serbian soldier himself, as he actually was.

Jasmina Tomasevic

Jasmina Tomasevic is a philologist of the Greek language and literature. After finishing her undergraduate studies at the Faculty of Philology at the University of Belgrade, she completed a master's degree at the faculty of History and Archaeology of the Aristotle University of Thessaloniki. Apart from her master's thesis, titled "The First World War and Greece as seen by the 'immigrant' Serbian army" (2013), she is also the author of two articles "The Serbian army during the Great War, an army of farmers - Impressions from warring Greece" (Balkanika Symmeikta, 2014) and "The Great War and

the Macedonian Front. The everyday life of soldiers in Thessaloniki” (Српске студије, 2016). She has translated three books into Greek. In collaboration with the Serbian National Library and in the context of the programme “Collections Europeana 1914-1918: Memory of the First World War”, she has contributed to the translation of the catalogue titled “Serbian literature during the First World War”, used for an exhibition under the same title in Thessaloniki (November-December 2015). She has also been working in simultaneous and consecutive interpretation since 2010.

Francine Saint-Ramond

➤ f.saintramond@gmail.com

The discovery of the “Orient” by French soldiers, through the example of Thessaloniki 1915-1918

The failed attempt to occupy the Dardanelles, the renunciation of the capture of Constantinople, Bulgaria’s entry into the war, the necessity to create a peripheral front in order to keep a significant section of the Central Empires’ armies held up and away from the Western Front, resulted in the creation of a second front in the “Orient”. Hence, the base of Thessaloniki became the heart of the Armée d’Orient. Some soldiers nicknamed it “Constantinople’s little sister”.

Even from their initial arrival, deep concerns are evident from their comments, as, having previously believed that they were friends of the Greeks, it was only then that they realized the complexity of their mission. The Greek political situation seemed unbearable to them. Thus, they started to question their role, all the while France itself had been partially invaded. Although they arrived supposedly as liberators, they found themselves acting as occupation troops.

The themes that are to be mentioned concern, on the one hand the way the city and its environs were perceived by the French soldiers. Their views on the architecture and the spatial organization of the city are astonishing. The other aspect that is to be broached upon are the not always complacent views on the civil and military populations they interacted with. Coming from a highly centralized state that was proud of its unification, the French soldiers had a hard time socializing with very heterogeneous populations. We see a very clear complex of superiority, representative of the colonial mentalities of the time.

Other subjects will also be examined, such as the organization of recreation in the city, including prostitution, which could be found in different locations, depending on each person’s means. The great fire of the city is also the subject of interesting comments and interpretations.

These men, who suffered from their long exile, didn’t find in Salonica the Oriental city that Pierre Loti had so highly vaunted. However, they sent postcards to their families, in which the city appears to be not as affected by the war, fully fictional views that perpetuated the idea of an oriental splendour. These dispatches are not representative of reality however, and would serve to permanently affect the soldiers’ image after the war, leading them to believe that they had made a pleasant journey and lived a war much easier than on the front.

Francine Saint-Ramond

Francine Saint-Ramond holds a PhD in History. She has a career in Education teaching history. She is the author of a thesis defended at the University of Paris I Panthéon-Sorbonne: The campaign of Orient - Dardanelles, Campaign of Macedonia - according to the testimonies of the soldiers, 1915-1918. She is the co-author of the Military History of France published by Presses Universitaires de France in 1992 and has written many specialized articles. A member of the French Commission of Military History and the military studies company “La Sabretache”, she is affiliated with several historical and scholarly institutions. She is also interested in the physical history of religion and the history of Lorraine. Her research has allowed her to participate in numerous conferences in France and abroad, particularly in several Balkan countries. She lectures and organizes study visits. A version of her thesis on the Armée d’Orient is currently being published.

Elli Lemonidou

➤ elemon@upatras.gr

Inter-war echoes of the presence of the Armée d’Orient in Thessaloniki: The testimonies of the French sources

The presence of the Armée d’Orient in Thessaloniki and more widely on the Macedonian Front is a particularly important aspect of the history of the French participation in the First World War. The French side invested significant military and diplomatic capital in order to achieve the establishment and, above all, the maintenance of the forces of the Army on this front despite the reservations that occasionally existed within the Allied camp. The final outcome of this front obviously justified the French strategy, despite the substantial difficulties encountered by Allied troops in their actions in the Macedonian area.

It is therefore of particular interest to examine the impact of the action of this expeditionary force in the initial post-war years, with reference to the French sources. With what they reported and what they didn’t, the memoirs of representatives of the French political and military leadership give a picture of the overall assessment of the contribution of the Armée d’Orient in the context of the Great War. At the same time, the testimonies of senior and minor officials of the French administrative and military machinery, that were variously involved in Greek operations, offer a multifaceted panorama of this particular front, in which stereotypes and prejudices are inseparably interwoven with important military information and key cultural and anthropological observations.

Elli Lemonidou

Elli Lemonidou is an Assistant Professor of Modern and Contemporary Greek and European History at the Department of Cultural Heritage Management and New Technologies at the University of Patras. Her main scholarly interests are related to Modern and Contemporary History, the history of the First World War, the management of controversial and traumatic events of the recent past, the relationship between History and Memory and the public uses of the historical past. She has published the conclusions of her research in articles, magazines, conference proceedings and collective volumes in Greece and abroad. Her latest book is titled “History on the Big Screen. History, Cinema and National Identities”, Traveller, Athens, 2017.

Rolf Sachsse

➤ r.sachsse@hbksaar.de

The Great War as a Media War. Fine Arts, Press and private Photography, Film and other media as Components of World War I.

The *Great War* is defined as such by the overall use of media, although the word barely existed at the beginning of the world-wide battles in material and propaganda. There had been newspapers before, but wireless transmission of images and texts helped to accelerate the speed of politics as a means of information and dis-information, thus assuming enormous influence on military tactics. But what made the *Great War* a true *World War* were the new interfaces between personal knowledge, memory, and official propaganda: photographs and films, taken both officially and privately, were distributed by print and among small circles – or kept in albums that were never seen by anyone but their inheritors two or three generations later. During the time of war, no official body on either side of the battlefield could be sure that their information was not altered, misunderstood, or even subverted by private information from whatever source.

The image of the *Great War* is re-formulated every decade by contemporary evaluations of the sources – which are again a matter of media. In the form of an overall keynote, the lecture will provide an introduction to the production, use, and reception of the most common media throughout World War I.

Rolf Sachsse

Rolf Sachsse (Bonn 1949) is a trained photographer; he studied Art History, Communication Research, and German Literature at the universities of Munich and Bonn. He holds a PhD on the Relation of

Architecture and Photography in the 20th century. He works as a curator, writer, and photographer, and held the Chair of Design History and Design Theory at the Saar College of Fine Arts, Saarbrücken, where he also served as Pro-rector of Academic Affairs until 2017. He has more than 400 publications in photographic history, design, architecture, and sound art, with the bibliography accessible under www.rolf-sachsse.de.

Maria Xypolopoulou

► ksipolopouloum@yahoo.gr

The “war” of images: Aspects of photography during World War I

Until the beginning of the 20th century, war had never been photographed on such a massive scale nor had it ever been utilized as decisively as in World War I. The Great War may not have been the first photographed war, but it is a focal point for the evolution of the photographic image and technique. For the example of the Macedonian Front and through the presentation and the analysis of some selected exemplary cases of the photographic representation of the protagonists of the war, we will try to explore the limits of the instrumental exploitation of the photographic image by the press and other bodies for commercial, political and social purposes. The central axes of this presentation will be photographic representations as the object of the look, the mechanism which shaped the identities of the protagonists of the front, and also the study of the framework within which multidimensional photographic activity developed from 1914-1918. Lastly, we will conclude with a reference to the particular interest that the study of this photographic material presents today, 100 years after its creation.

Maria Xypolopoulou (1991).

PhD Candidate in History at the University of Paris – Sorbonne (CRH XIXe, Paris 1 - Panthéon), supported by a scholarship from the French School of Athens (2017-2020). Her doctoral research under the title “Un front “oublié” sous le regard des photographes. Approches, pratiques et usage de la photographie, représentations culturelles et du genre pendant la Première Guerre mondiale sur le front d’Orient” [A “forgotten” front through the eyes of photographers. Approaches, practices and usage of photography, cultural and genre representations during the First World War on the Macedonian Front], focuses on the fields of history and photography. She has studied French Language and Literature at the School of Philosophy of the National Kapodistrian University of Athens between 2009-2013, from which she graduated with honours. She is a graduate of the postgraduate programme of the History of the French Culture of the Department of French Literature of Athens (2014-2016) with honours. At the same time, she has been involved in the curating of exhibitions and in the editing of interviews and presentations of artists in Greek and French visual art magazines.

Thanasis Sotiriou

► athsotiriou@culture.gr

The Grand Aeronautical Park of Thessaloniki

The paper will present the Grand Aeronautical Park of Thessaloniki (Grand Parc Aéronautique) as it is reflected through the photographs of a 1918 album by a French soldier, held in the collection of the Technical Chamber of Greece – Central Macedonian Section.

The Aeronautical Park was part of the military installations created by the Armée d’Orient during World War I in Thessaloniki.

The relevant photos from the album give us the opportunity to capture the space and to shape a kaleidoscopic image of its facilities (machine shops; aircraft construction, repair and assembly units; railway sidings; garages and car stations; restaurants; grocery stores, etc.) and the work within them.

Additionally, the important and accurately dated photographic material of this material portrays scenes of ceremonies (such as celebrations, visits from important people, funerals) as well as festive activities in the Park (such as theatrical-musical performances, parades of musical military departments, group games), which complete our historical knowledge of contemporary life.

Thanasis Sotiriou

Sotiriou studied Archaeology and History of Art at the Faculty of Philosophy of the National and Kapodistrian University of Athens, where he completed his master's degree in History of Art. He is a PhD candidate at the School of Architecture of the National (Metsovia) Technical University of Athens. Since 2005 he has been working as an art historian at the Ministry of Culture and Sports. He has written articles about the history of institutions, the conception of Cretan-Mycenaean antiquity in Modern Greek painting and architecture, and the history of inter-war and post-war architecture in Greece. Additionally, he was the co-curator of the exhibition "Art Nouveau, from the collections of the Bändeisches Landesmuseum in Karlsruhe" (Athens 2017) and the co-editor of its catalogue.

Hilary Roberts

► hroberts@iwm.org.uk

'I've seen a lot...but who cares?': Photography and the Armée d'Orient in Thessaloniki during the First World War

The campaign in Thessaloniki was documented in considerable detail by professional and amateur photographers of various nationalities who were attached to the armies based in the region between 1915 and 1918. Yet very few of these photographs were published during the war itself, and the majority remain relatively unknown today. This presentation will consider the nature, strengths and weaknesses of the international photographic record of the campaign and evaluate the significance of its contribution to present day understanding.

Hilary Roberts

Hilary Roberts is a Senior Curator of Photography at Imperial War Museums (IWM), Britain's national museum of modern conflict. She studied at the University of Sussex, Albert-Ludwigs-Universität, Freiburg im Breisgau (Germany) and University College London before joining IWM's Photograph Archive as a junior curator in 1980. As the Archive's Head Curator (1996 – 2013), she oversaw the development of IWM's photographic collections which have doubled in size during her career at IWM. The collections now number more than eleven million images and cover every major conflict from the mid nineteenth century to the present day. A specialist in the history and practice of conflict photography, Hilary has numerous publications and exhibitions to her name, including *The Great War: A Photographic Narrative* (Jonathan Cape/Knopf, 2013), a highly praised overview of photography in the First World War. Hilary works closely with photographers, curators, researchers and writers who document or respond to contemporary conflict. In 2014, she was appointed a Canon Master with a remit to mentor young photographers. She is also an advisor to the VII Foundation. In 2017, Hilary became the first British curator to receive the Royal Photographic Society's prestigious award for curatorship.

Maria Kambouri

► kambouri@arch.auth.gr

The image of Thessaloniki through the work of soldier-painters

The image of Thessaloniki through the work of soldier-painters, who in the vortex of war found refuge in this activity, is an important event for the revitalization of the city's history from the early decades of the 20th century. The rich artistic production of the First World War is a kind of "documentary" about the identity of the city. The work of these soldier-painters is dominated by the city with its monuments, the Upper town (Ano Poli) with its narrow streets, the port, the seafront with its boats, the everyday life of the inhabitants in picturesque scenes. They recorded in their paintings the bold and colourful mixture of ethnicities, languages and cultures during the time of war, giving the feeling of a vibrant and active city, of a charming city straddling the East and the West. Their work being the fruit of observation and love for the city, it combines immediacy with authenticity in the rendering of its image, the composition of the various forms of culture. This artistic production is a raw material for historical, sociological, artistic and general exploratory

study. The artistic work of foreign military artists, unknown in its entirety, is a valuable source for the historical reconstruction and revival of the lost image of the city.

Maria Kambouri

Maria Kambouri-Vamvoukou studied History and Archaeology at the Philosophical School of the Aristotle University of Thessaloniki. She continued her studies in France, where she completed her PhD at the University of Paris I, Panthéon-Sorbonne. She is professor emerita at the Department of Architecture of the Aristotle University of Thessaloniki, where she has taught history of art and architecture. Her books and her research focus on issues related to Byzantine art and architecture.

Styliana Galiniki

➤ sgkaliniki@culture.gr

Alexander the Great according to Hébrard: memory and space in Thessaloniki (1912-1925)

The integration of Thessaloniki into the Greek state may have happened in 1912 with the city's capture by the Greek army, as the press of the time recorded, however, its conversion into a city of the Modern Greek state proved to be a longer procedure after four centuries of Ottoman occupation. For this purpose, various policies of memory were initiated in the form of spatial practices and town planning interventions, like the naming of streets and squares, the highlighting and preservation of Classical and Byzantine monuments, the conversion of the buildings of the Ottoman administration into centres of Greek authority. An important stage in this transitional process was the fire of 1917 during the Great War. The new plan of the city by Hébrard's team contributed greatly to Thessaloniki's integration into the national narrative of uninterrupted continuity through the emergence of Byzantine monuments, as well as through a symbolic gesture; the proposal for the erection of a statue of Alexander the Great at the sea-front area of the central square, which would connect the origins of the city with the golden era of ancient Macedonian history.

Styliana Galiniki

Styliana Galiniki is an archaeologist and Head of the Department of Lithics, Wall-paintings and Mosaics Collections of the Archaeological Museum of Thessaloniki. Her scholarly interests focus on the management of cultural heritage and its importance in the formation and presentation of identity for individuals and groups. Much of her research concerns Thessaloniki and the varied exploitation of its historical resources in constructing the identity of the modern and contemporary city. The social uses of antiquity through the public sculpture of Thessaloniki are the subject of her doctoral dissertation, which was defended at the School of Architecture of the National Technical University of Athens. Her researches have been presented at international conferences and published in collective volumes. In 2016 she edited a historical album on the captivity of the residents of Tzoumagia (today's Herakleia) in the area of Serres during the World War I.

Pelli Mastora

➤ pmastora@culture.gr

The Armée d'Orient in Rotunda: archaeological research or an attack on the archaeology of Thessaloniki? New evaluations

In April 1917, the decision of the Temporary Government of Thessaloniki to transform the church of St. George (Rotunda) into a Macedonian Museum unlocked the gates of the monument to the French element of the Allied army. By order of General Sarrail, excavations were carried out inside and outside the building under the supervision of architect and city planner E. Hébrard, while the finds from the various excavations carried out by the French Army in Thessaloniki and its outskirts were stored in ramshackle huts in the Rotunda's courtyard. The work at the Rotunda was carried out at the expense of the Greek State and was not halted despite the con-

sequences of the Great Fire that devastated Thessaloniki in the same year. This special interest of the Armée d'Orient in the Rotunda has, for a century, been perceived as a scientific contribution to the archaeological affairs of Thessaloniki. However, this view is currently considered as superficial, partial and incomplete, as evidenced by the comparative new reading that has been undertaken of the historical, archaeological and excavation data, the evaluation of the results of the works and the general treatment of the monument compared to archaeological activity at other monuments in Thessaloniki in the early 20th century. In addition, through this review of the work undertaken by the French Allied Army at the Rotunda, which has permanently suspended its conversion into a Macedonian Museum, the positive along with the negative effects on the research of the monument are clarified.

Pelli Mastora

Pelli Mastora is an archaeologist at the Ephorate of Antiquities of the City of Thessaloniki. She has studied History and Archaeology at the School of Philosophy of the Aristotle University of Thessaloniki, where she obtained a postgraduate degree in Byzantine Archaeology. She holds a PhD in Hellenic Civilization from the Open University of Cyprus. As part of her duties, she was involved, among other things, in the study and archaeological documentation of the maintenance work on mosaics in Thessaloniki. She has participated in the Greek Archaeological Mission at Agios Georgios Pegeias in Cyprus. She was a collaborator with the edition of the "Bulletin de l'Association Internationale pour l'Etude de la Mosaïque Antique" as a correspondent-editor of articles on Greek mosaics and a regular collaborator to the magazine "Iconostasion".

Evangelia Stefani

► estefani@culture.gr

Antiquities and national ideology at the troubled start to the 20th century

This paper attempts to reconstruct the period that followed the liberation of Northern Greece in 1912 and the period of the First World War, focusing on the archaeological research carried out by Greek and foreign archaeologists. A first objective is to highlight the characteristics of this particular coexistence of the, then, recently established Greek Archaeological Service in Macedonia with the archaeological activities of the Armée d'Orient. The coexistence was not without issues, as the research carried out by the Allied troops coincided with the efforts of Greek archaeologists to organize their own archaeological service and preserve the rich and unexplored material remains of the past. In addition, aspects of the importance placed upon antiquities by the Greek state and the symbolic investment in them will be identified, in order to highlight the cultural profile of the region and the shaping of national ideology. Antiquity was a particularly important factor in the formation of the new Greek state, as it allowed Greece to return to the European historical context from the 19th century. As far as Macedonia is concerned, the link between the heritage of the past and national ideology has been developed on the basis of two main axes: on one hand, the history and culture of ancient Macedonia and the emblematic figure of Alexander the Great and, on the other hand, the grand tradition of the Byzantine Empire.

Evangelia Stefani

Dr Stefani studied Archaeology and History of Art at the Aristotle University of Thessaloniki. She also holds an MA (Aristotle University; 1992) in Prehistoric Archaeology. In 2000 she earned her doctoral degree from the same institution. She entered the Archaeological Service in 1991 and served for many years at the 17th Ephorate of Prehistoric and Classical Antiquities, conducting excavations in the city of Veroia and at several archaeological sites in Imathia and Pella. She has been working at the Archaeological Museum of Thessaloniki since 2004, as a member of the research team that designed and implemented the new permanent exhibition of the Museum. Dr Stefani was Head of the Department of Museographic Studies and Artistic Design of the Archaeological Museum from 2008 to 2014; Head of the Department of Ceramics, Frescoes and Mosaics from 2014 to 2018; and in February 2018 she was appointed Director of the Museum. Her research interests focus on Aegean Prehistory, pottery, and settlement patterns and architecture during the Bronze Age in Macedonia. She has also examined topography, ceramic workshops, burial practices and cults in Macedonia. She has presented studies

regarding the communicative and educational dimensions of museum exhibitions and the use of new technologies in museums. She has participated in international conferences and published numerous articles in academic journals, conference proceedings and collective publications. She has written two monographs and has edited nine academic publications (exhibition catalogues, conference proceedings, and collective publications).

Alexandra Goulaki Voutyra

► voutyra@mus.auth.gr

The Armée d'Orient paints Thessaloniki

When organizing the Delacroix and Philippoteaux exhibitions at the Teloglion Foundation in 2015, good colleagues in the Louvre and the Musée de l'Armée brought to our attention previously unknown material on the French soldiers who were stationed in the wider area of Thessaloniki during the Great War. Further research of the subject led to a large number of works by painters, designers and surveyors, who portrayed Thessaloniki during the years 1915-1918. Documents from private collections were added to this material, which revealed a particularly rich panorama of thematic sets. Ethnographic scenes – depicting societal groups, traditional neighbourhoods, Byzantine churches, panoramas, archaeological finds, as well as cypresses, minarets, castles, the Dervish Mosque, alongside the daily life of the camp, bring the artists of the Armée d'Orient to life. Special missions to the monasteries of Mount Athos also produced works of exceptional beauty.

The exhibition of French soldiers that was organized in the spring of 1916 mainly featured works depicting Thessaloniki and we can now identify some of them. The painters came into contact with their Greek peers in Thessaloniki, a contact that was of particular importance, as it reveals a series of chain reactions/influences-visual contacts between the two peoples.

Unknown and unpublished material comes from the Musée de l'Armée, the Centre Georges Pompidou in Paris, and the Library of the Institut de France in Paris, while collectors, private individuals, the French Archaeological School in Athens, and the National Gallery of Athens and other museums have contributed exhibits to the display.

Alexandra Goulaki Voutyra

Alexandra Goulaki Voutyra was born in Thessaloniki, where she studied Archaeology and Art History at the Aristotle University of Thessaloniki. She holds a PhD from the University of Bonn. She has taught art history at the Department of Architecture of the Aristotle University of Thessaloniki. Currently she teaches musical iconography at the Department of Music Studies of Aristotle University of Thessaloniki, as well as the history of art and culture in other departments of the School of Fine Arts. She created the Archive of Musical Iconography at the Aristotle University of Thessaloniki. She was Chair of the Department of Music Studies and Dean of the School of Fine Arts, Aristotle University. Her fields of activity include musical iconography, modern Greek art-sculpture, the art of Giannoulis Halepas, marble sculpture workshops in the Aegean and others. Since 1996, she has been General Secretary of the Board of Directors of the Teloglion Foundation of Arts, Aristotle University. She is responsible for the organization and implementation of the Foundation's programmes.

Sakis Serefas

► serefas4@gmail.com

Thessaloniki during World War I through the poetry of foreigners

Thessaloniki during World War I has been portrayed in dozens of poems by foreign poets, soldiers and simple civilians, who either lived in the city during the war or as contemporary poets referring to it.

These poems capture the multi-racial and oriental aspects of Thessaloniki, as well as reflections on the horror of the battles, the vanity of the war and the powerless position of a simple man participating in it.

Six poems (translated by Sakis Serefas) by an equal number of foreign poets of different ethnicities were chosen to be read and reviewed:

- 1/ Vesna Goldsworthy (Serbian): The angel of Thessaloniki
- 2/ Dimcho Debelyanov (Bulgarian): Night in Thessaloniki
- 3/ Owen Rutter (British): One day in Thessaloniki
- 4/ Capitain Canudo (French): A sentimental walk across Olympus
- 5/ Hugh MacDiarmid (Irish): The beautiful merciless country
- 6/ Umberto Saba (Italian): The soldier going to Thessaloniki

Sakis Serefas

Sakis Serefas was born in 1960 in Thessaloniki, where he lives today. He has studied Medieval and Modern Greek Philology at the Aristotle University of Thessaloniki. In 2000 he was accepted by Columbia University in New York as a Fulbright Scholar, where he attended a course at the Department of Classical Studies in Modern Greek Language, History and Literature. To date he has published 60 books of poems; prose; theatre; studies on cities, places and poets; translations and anthologies. He has written 16 theatrical plays, which have been staged at the National Theatre, the State Theatre of Northern Greece, the Festival of Athens-Epidaurus, the Festival of Philippi-Kavala, the Theatre of Art "Karolos Koun", the Experimental Stage of the "Techni" Association, the Tristan Bates Theatre (London), the Simpkins Lee Theatre of Oxford University and at other places. Some of his books on Thessaloniki during the First World War are:

- Liberty's square 1916-1917 (reprinted by the magazine "Entefktirio", 11/6/1990)
- Thessaloniki from a distance (Entefktirio, 1991)
- Bilingual poems for Thessaloniki (Entefktirio, 1991)
- Thessaloniki of foreigners (Paratiritis, 2003)
- Thessaloniki in the first person (Toubis, 2003; featuring photographs from the archive of Charis Giakoumis)
- There were no heroes here (University Studio Press, 2015)

Résumés et biographies

Ioannis Mourellos

➤ ymourellos@yahoo.gr

Caractéristiques structurales du Schisme national

Il s'agit d'une tentative d'intégrer ce phénomène grec interne dans le contexte international des opérations de guerre.

Ioannis Mourellos

Ioannis Mourellos (1952-) Professeur d'histoire grecque contemporaine au Département d'Histoire et Archéologie de l'Université Aristote de Thessalonique (président du Département 2011-2013) et vice-président de l'Institut d'études balkaniques de Thessalonique. Né à Athènes, il a étudié l'histoire à l'Université de Paris-Sorbonne. Il a travaillé au Centre d'études d'Asie mineure (1981-1982) et aux Archives historiques et diplomatique du Ministère des Affaires étrangères de la République hellénique (1983-1986). Directeur de l'Institut des études balkaniques (2000-2008). Membre de l'Association des Historiens Grecs, de la Société des archives littéraires et historiques helléniques, associé de la Fondation nationale de la recherche et des études « Eleutherios K. Venizelos », collaborateur de la Commission nationale d'histoire militaire. Invité par les universités de Paris, Amsterdam et l'Institut des hautes études internationales (Genève). Auteur des études et d'un grand nombre d'articles publiés en Grèce et à l'étranger. Chevalier des Arts et des Lettres.

Evangelos Hekimoglou

➤ chekimoglou@gmail.com

Les vieux résidents de la “place monumentale”

L'espace où la “la place monumentale” de Thessalonique a été réalisée est considéré particulièrement intéressant comme un complexe de quartiers et lieu de concentration de groupes religieux du XVe siècle jusqu'en 1917. Cette communication présente les familles qui vivaient dans la région ainsi qu'une conception de son histoire.

Evangelos Hekimoglou

Docteur en économie Université Aristote de Thessalonique. Conservateur du musée juif de Thessalonique. Auteur ou co-auteur de soixante livres et d'une centaine de publications scientifiques sur l'histoire économique et la géographie de la Grèce. Il a réalisé un grand nombre d'expositions de documents ainsi que des émissions de télévision. Il a été directeur des institutions suivantes : Centre Culturel du Nord de la Banque Nationale de Grèce, Photothèque du Mont Athos, Société Culturelle des Entrepreneurs de Grèce du Nord. De plus, il a été directeur de la revue “Thessalonikeon Polis” (volumes 1-23), rédacteur-critique dans les journaux “Typos tis Kiriakis”, “Aggelioforos”, “Apogevmatini” et “Ethnos” et consultant éditorial et rédacteur du journal “Macedonia”. Enfin, il est copropriétaire et directeur de la maison d'édition Tempus Fugit.

Marilena Papadaki

➤ marilenapapadaki@hotmail.com

L'armée d'Orient (1915-1919) à travers les sources juridiques: les questions de la légalisation et de l'interaction avec les communautés locales

La recherche historique n'utilise pas souvent la possibilité fournie par les sources juridiques afin de mieux comprendre la période du front macédonien et la présence des troupes alliées en Grèce. Cependant, l'analyse du discours juridique sur la légalité et la légitimité de la présence des troupes alliées sur le territoire grec, officiellement neutre, et le transfert des pouvoirs des autorités locales aux militaires alliées résultant à une mise en doute systématique de la souveraineté de l'État grec offrent une opportunité unique d'examiner les dynamiques qui se développent entre le centre et la semi-périphérie d'Europe pendant une période critique des relations internationales. L'analyse suit le dialogue pertinent, qui a eu lieu dans le cadre des institutions internationales d'éducation et en particulier l'Institut de Droit International. Les sujets spécifiques qui seront traités sont la question de la légalité du retrait de la part des autorités anglo-françaises des consuls allemand, autrichien-hongrois, turc et bulgare du territoire grec sur des accusations d'espionnage, les questions de responsabilité et de la doctrine de protection de la vie privée et de la propriété en temps de guerre en ce qui concerne les dommages que les communautés ont subis par les troupes d'occupation (réquisitions, confiscations, droit de travail forcé dans des projets de défense, réquisitions de bateaux et marchandises) ou par représailles de l'Allemagne et de la Bulgarie en raison de la présence de troupes alliées dans la région, etc.

Marilena Papadaki

Marilena Papadaki est née à Thessalonique. Elle a étudié au Département d'histoire et d'archéologie à l'Université d'Aristote de Thessalonique et elle a achevé son master et son doctorat à l'École des Hautes études en Sciences Sociales à Paris. Sa thèse de doctorat s'occupe de la vie et des activités diverses de Nicholas Politis (1872-1942), internationaliste français, universitaire et théoricien du droit international, diplomate et homme politique grec, avocat international et arbitre pendant la période de l'entre-deux-guerres. Elle est chercheuse au Musée Juif de Thessalonique et collaboratrice scientifique de l'Institut "Kalliopi Koufa" pour la promotion du droit international et de la protection des droits de l'homme. Elle a participé à de nombreuses conférences et séminaires et elle compte à son actif des publications importantes. Ses principaux domaines de recherche concernent la biographie historique, l'histoire diplomatique européenne moderne et contemporaine, l'histoire et la philosophie du droit international et l'histoire des institutions internationales.

Areti Makri - Nestor Bamidis

➤ aretimakri@gmail.com

➤ nestor.bamidis@gmail.com

Relations des "Jardiniers de Salonique" avec la ville et ses résidents

Les Archives historiques de Macédoine conservent dans leurs collections du matériel d'archives qui fournit des preuves de l'impact de la présence des troupes alliées dans le tissu social de Thessalonique, pendant la période du front macédonien. Cette présentation a pour objectif de signaler à titre indicatif des sources primaires qui démontrent ces relations par le biais de trois dossiers représentatifs: Dans les archives de l'Administration générale de Macédoine les différentes phases de relations -difficiles- entre l'armée d'Orient et les autorités locales grecques sont révélées ; les preuves se trouvent dans leur correspondance officielle et dans divers autres documents.

Dans les archives du Tribunal Primaire de Thessalonique, en feuilletant les volumes des procès-verbaux et des décisions juridiques, des conflits et des frictions sont identifiés qui découlent de la coexistence entre la population de la ville et les nombreuses troupes alliées.

Les numéros de la revue française illustrée "Le Miroir", des années 1916-1918, révèlent, à travers des photographies et le plus souvent à travers leurs légendes, les points de vue français sur les relations des troupes alliées avec les dirigeants grecs et les résidents de Macédoine.

Enfin, les textes des cartes postales de la collection Oikonomou -brefs en général, mais parfois étonnamment vastes- composent un échantillon représentatif de l'expérience et des impressions que les militaires français ont récoltées de Thessalonique pendant leur séjour dans le théâtre -et principalement à l'arrière- du front macédonien.

Areti Makri

Areti Makri est née à Larisa en 1978. Elle a étudié la langue et la littérature anglaises au Collège Américain de Thessalonique. Elle a travaillé pendant dix ans aux Bibliothèques Eleftheriades et Bissel du Collège Anatolia. Depuis 2008, elle travaille aux Archives Générales de l'État et elle est responsable de la salle de lecture et de la Bibliothèque des archives historiques de Macédoine. Ses intérêts de recherche concernent l'histoire locale, les sources primaires et la microhistoire de l'Holocauste, sur laquelle elle a fait des présentations lors de conférences liées à la thématique.

Nestor Bamidis

Nestor Bamidis est né à Soufli en 1953. Il a étudié la philologie grecque à l'Université d'Ioannina et l'histoire et l'archéologie des cultures de la Grèce et de la Méditerranée orientale à l'Université Paris IV Sorbonne. De 1976 à 1985 il a travaillé comme archéologue, collaborateur de l'Université d'Ioannina, de l'Institut archéologique allemand à Berlin et de la XIIème Ephorie des Antiquités classiques et préhistoriques, puis comme professeur dans l'enseignement secondaire. Depuis 1989, il est membre des Archives générales de l'état et depuis 1993 directeur des archives historiques de Macédoine ; il a également enseigné les sciences des archives pendant 15 ans au Département de bibliothéconomie du TEI de Thessalonique. Il a été responsable de la numérisation du matériel d'archives des Archives Générales de l'état et l'auteur du "Dictionnaire interprétatif de la terminologie archivistique, multilingue et commentée" (Thessalonique, 2010). Il a été président de la Société grecque d'archives pendant de nombreuses années et responsable de ses éditions.

Jasmina Tomasevic

► jasmina.tom@gmail.com

En coulisses du front macédonien: Thessalonique et ses habitants aux yeux de l'armée serbe

L'intervention présente tente de proposer une approche historique différente des forces alliées sur le front macédonien. L'enquête était principalement basée sur des journaux intimes et des mémoires de soldats serbes et alliés. Jusqu'à ce jour, la bibliographie serbe sur la Grande Guerre concerne principalement l'histoire diplomatique et militaire. Pour cette raison, l'accord entre les soldats ordinaires, leur perception de la guerre, du front, de Thessalonique et des autres alliés sont des questions qui n'ont pas été étudiées en détail jusqu'à présent. Thessalonique pendant les années 1916-1918 était un véritable refuge pour les alliés. Bien qu'ils ne soient pas des admirateurs de l'environnement urbain, les soldats serbes dans leurs journaux intimes ont montré un sentiment d'intimité avec Thessalonique. Pour eux, cette ville était les Balkans qu'ils visitaient pour se distraire ; c'est pour cette raison que la plupart des descriptions concerne l'amusement des soldats plutôt que la description de la ville. Les descriptions de la population, dans lesquelles ils mentionnaient l'aspect multiculturel et multi-religieux de la ville, ne manquaient pas. L'objectif de cette communication est d'établir une image plus claire de Thessalonique, de ses résidents et des événements quotidiens dans les journaux de guerre serbes ; à travers cette perception de la réalité, nous pourrions comprendre aussi la mentalité du soldat serbe lui-même, comme il était en réalité.

Jasmina Tomasevic

Jasmina Tomasevic a fait des études de philologie grecque. Après avoir complété ses études à la Faculté de Philologie de l'Université de Belgrade, elle a complété un Diplôme d'Etudes approfondies en histoire et archéologie à l'Université d'Aristote de Thessalonique. Hormis sa thèse, intitulée "La Première Guerre mondiale et la Grèce vues par l'armée serbe émigrante" (2013), elle est l'auteur de deux articles: «L'armée serbe pendant la Grande Guerre, une armée d'agriculteurs-Impressions de Grèce pendant la Guerre» (2014) et "La Grande Guerre et le front macédonien. La vie quotidienne des soldats à Thessalonique» (2016). Elle a traduit trois ouvrages en grec. En collaboration avec la Bibliothèque nationale de Serbie et au sein du projet "Collections Europeana 1914-1918: Mémoire de la Première Guerre mondiale", elle a contribué à la traduction du catalogue "La littérature serbe pendant la Première Guerre mondiale", qui a été utilisé pour une exposition sous le même titre à Thessalonique (novembre-décembre 2015). En outre, elle travaille dans le domaine de l'interprétation simultanée et consécutive depuis 2010.

Francine Saint-Ramond

► f.saintramond@gmail.com

La découverte de «l'Orient» par les combattants français à travers l'exemple de Thessalonique 1915-1918

L'échec de la tentative de forçement des Détroits, le renoncement à la prise de Constantinople, l'entrée en guerre de la Bulgarie, la nécessité d'entretenir un front périphérique de revers afin de retenir loin du théâtre occidental une partie des effectifs militaires des Empires centraux, ont pour conséquence l'ouverture d'un second front en « Orient ». La base de Salonique devient alors le poumon de l'Armée d'Orient. Certains combattants l'ont surnommée « la petite sœur de Constantinople »

Un profond mal-être se manifeste dès l'arrivée dans les commentaires, car se croyant arrivés en amis des Grecs, les soldats français prennent conscience de la complexité de leur mission. La situation politique grecque et ses évolutions leur paraissent insupportables. Ils s'interrogent sur leur rôle alors que la France est partiellement envahie. Arrivés en prétendus libérateurs, ils se retrouvent à exercer des fonctions de troupes d'occupation.

Les thèmes proposés concernent d'une part la perception de la ville et de ses périphéries par les combattants français. Les regards sur l'architecture et sur l'organisation spatiale de la ville sont étonnants. L'autre aspect évoqué portera sur le regard pas toujours complaisant sur les populations civiles et militaires côtoyées. Venant d'un état très centralisé et fier de son unification, ils supportent mal de côtoyer des populations très hétérogènes. On voit s'exprimer un très net complexe de supériorité, représentatif des mentalités coloniales de l'époque.

D'autres sujets seront traités, tel l'organisation des loisirs dans la ville, y compris la prostitution avec des lieux de fréquentation différents selon les moyens de chacun. Le grand incendie de la ville est l'objet de commentaires et d'interprétations intéressantes.

Ces hommes qui souffrent d'une longue expatriation, ne retrouvent pas à Salonique la ville orientale que Pierre Loti avait tant vantée. Mais ils adressent à leurs familles des cartes postales valorisantes sur la ville non affectée par les combats, des vues de fiction qui perpétuent l'idée d'un faste oriental. Ces envois non représentatifs des réalités, vont durablement affecter leur image après la guerre, et laisser croire qu'ils auraient fait un beau voyage et vécu une guerre plus facile que sur le front.

Francine Saint-Ramond

Francine Saint-Ramond est docteur en Histoire Elle a fait carrière dans l'enseignement en tant que professeur d'Histoire. Elle est l'auteur d'une thèse soutenue à l'Université de Paris I Panthéon-Sorbonne: La campagne d'Orient - Dardanelles, Campagne de Macédoine - d'après les témoignages de combattants 1915-1918. Elle est co-auteur de l'Histoire Militaire de la France paru aux Presses Universitaires de France en 1992 et a écrit de nombreux articles spécialisés. Membre de la Commission Française d'Histoire Militaire et de la société d'études militaires « La Sabretache », elle appartient aussi à plusieurs institutions historiques et savantes. Elle s'intéresse également au fait religieux et à l'histoire de la Lorraine. Ses recherches lui ont permis de participer à de nombreux colloques en France et à l'étranger en particulier dans plusieurs pays balkaniques. Elle fait des conférences et organise des visites d'étude. Une version de sa thèse sur l'Armée d'Orient est en cours de publication.

Elli Lemonidou

► elemon@upatras.gr

L'écho de la présence de l'armée d'Orient à Thessalonique entre les deux guerres; les témoignages français.

La présence de l'armée d'Orient à Thessalonique et en général au front macédonien est un aspect particulièrement important de l'histoire de la participation française à la Première Guerre mondiale. Les français ont investi du capital militaire et diplomatique considérable afin de réaliser l'installation et surtout le maintien des forces de l'armée dans ce front, malgré les réserves qui existaient parfois dans le camp allié. Le résultat final de ce front a clairement justifié la stratégie française, malgré les difficultés non négligeables que les troupes alliées ont rencontrées pendant leurs actions dans la région macédonienne.

Donc, la recherche de l'écho de l'action de cette armée pendant les premières années d'après-guerre présente un intérêt particulier, qui se concentre aux sources françaises. Avec ses références et ses dissimulations, les mémoires des dirigeants politiques et militaires donnent une impression de l'éva-

luation globale de la contribution de l'armée d'Orient pendant la Grande Guerre. En même temps, les expériences des cadres supérieurs et inférieurs des services administratifs et militaires français, qui sont impliquées dans diverses affaires en Grèce, offrent un panorama aux multiples facettes de ce front, où les stéréotypes et les préjugés sont inextricablement liés aux importantes informations militaires et aux observations critiques d'un caractère anthropologique et culturel.

Elli Lemonidou

Elli Lemonidou est Maître de conférences en histoire moderne et contemporaine au Département de Gestion de l'environnement culturel et des nouvelles technologies à l'Université de Patras. Ses principaux intérêts de recherche concernent l'histoire moderne et contemporaine, l'histoire de la Première Guerre mondiale, la gestion d'événements controversés et traumatisants du passé récent, la relation entre Histoire-Mémoire et les usages publics du passé historique. Elle a publié les conclusions de ses recherches dans des articles, des revues, des comptes rendus de conférences et des volumes collectifs en Grèce et à l'étranger. Son dernier livre s'intitule "L'histoire au grand écran. Histoire, cinéma et identités nationales" (Voyageur, Athènes, 2017).

Rolf Sachsse

➤ r.sachsse@hbksaar.de

La Grande Guerre comme guerre des médias. Beaux-arts, presse, photographie privée, cinéma et autres médias en tant que composants de la Première Guerre mondiale

La Grande Guerre est définie comme telle par l'utilisation générale des médias, même si le mot n'existait presque pas au début des combats mondiaux, en ce qui concerne le matériel et la propagande. On avait déjà des journaux, mais la transmission sans fil d'images et de textes a contribué à accélérer la vitesse de la politique en tant que moyen d'information et de désinformation, ce qui a eu une influence énorme sur les tactiques militaires. Mais ce qui a fait de la Grande Guerre une véritable guerre mondiale étaient les nouvelles interfaces entre connaissances personnelles, mémoire et propagande officielle : les photographies et les films ont été officiellement pris en privé, distribués sous forme imprimée et dans des cercles fermés – ou conservés dans des albums qui ne sont jamais vus par personne sauf par les héritiers, deux ou trois générations plus tard. Pendant les périodes de guerre, aucun organe officiel de chaque côté du champ de bataille ne pouvait être sûr que les informations personnelles n'étaient pas corrigées, mal comprises ou même trahies par des informations privées de n'importe quelle source. L'image de la Grande Guerre est redéfinie chaque décennie par des évaluations récentes des sources – qui sont, pour encore une fois, une question des médias. Sous la forme d'un discours introducteur, la communication présentera la production, l'utilisation et la réception des médias les plus utilisés pendant la Première Guerre mondiale.

Rolf Sachsse

Rolf Sachsse (Bonn 1949) est formé en tant que photographe; Il a étudié l'histoire de l'art, la recherche en communication et la littérature allemande aux Universités de Munich et de Bonn. Sa thèse traite de la relation de l'architecture et de la photographie au 20ème siècle. Il travaille comme conservateur, écrivain, photographe et a occupé la chaire en histoire et en théorie du design à l'Université des Beaux-arts de Sarrebruck, où il a exercé des fonctions de directeur des affaires académiques jusqu'en 2017. Il a plus de 400 publications sur l'histoire de la photographie, le design, l'architecture et l'art sonore ; sa bibliographie est accessible sous www.rolfsachsse.de.

Maria Xypolopoulou

➤ ksipolopoulou@yahoo.gr

La "Guerre" des images. Les aspects de la photographie pendant la Première Guerre mondiale

Jusqu'au début du 20ème siècle, la guerre n'était jamais photographiée si massivement et elle n'était pas présentée si décisivement que la Première Guerre Mondiale. La Grande Guerre n'était pas la première guerre qui a été photographiée, cependant elle est un point très important pour le dévelop-

pement de l'image et de la technique de la photographie. En regardant l'exemple du front macédonien et à travers une présentation et une analyse d'une sélection de cas exemplaires de la représentation photographique des protagonistes de la guerre, on va essayer d'explorer les limites de la fonction instrumentale de l'image photographique par la presse et autres organisations pour des objectifs commerciaux, politiques et sociaux. Au centre de cette communication seront les représentations photographiques comme un objet du regard, un mécanisme de configuration de l'identité des protagonistes du front, ainsi que l'étude du contexte dans lequel l'activité photographique multidimensionnelle a été développée en 1914-1918. Enfin, nous concluons par une référence sur l'intérêt particulier que l'étude du matériel photographique présente 100 ans après sa création.

Maria Xypolopoulou (1991).

Doctorante en histoire à l'Université de Sorbonne (CRH XIXe, Paris 1 - Panthéon) ; boursière de l'Ecole française d'Athènes (2017-2020). Dans le cadre de sa recherche doctorale intitulée "Un front 'oublié' sous le regard des photographes. Approches, pratiques et usages de la photographie, représentations culturelles et du genre pendant la Première Guerre mondiale sur le front d'Orient" elle se concentre aux domaines de l'histoire et de la photographie. Elle a étudié au département de la philologie française dans la Faculté de Philosophie de l'Université Kapodistrian d'Athènes (2009-2013), où elle a obtenu son diplôme avec mention. Diplômé avec mention du master en histoire de la culture française du département de la philologie française d'Athènes (2014-2016). Elle est engagée également dans l'organisation d'expositions et dans les entrevues - présentations d'artistes dans les magazines d'art grecs et français.

Thanasis Sotiriou

► athsotiriou@culture.gr

Le Grand Parc Aéronautique de Thessalonique

Dans cette annonce, le Grand Parc Aéronautique de Thessalonique sera présenté comme en témoignent les photos de 1918 dans l'album d'un militaire français appartenant à la collection de la Chambre des métiers de Grèce-Section de Macédoine centrale.

Le parc aéronautique faisait partie des installations militaires créées par l'Armée d'Orient au cours de la Première Guerre mondiale à Thessalonique.

Les photos pertinentes de l'album nous permettent de concevoir l'espace et former une image kaïdoscopique pour les installations (ateliers de construction mécanique, les unités de construction, réparation et assemblage de composants aéronautiques, ferroviaires, garages et parkings, restaurants, épicerie, etc.) et le travail là-bas.

En outre, ce matériel photographique important et certainement daté représente des scènes de cérémonies (célébrations, visites de visiteurs importants, funérailles) ainsi que les activités festives dans le parc (performances théâtrales et musicales, défilé musical de troupes militaires, jeux de groupe) en complétant la connaissance historique de la vie.

Thanasis Sotiriou

Il a étudié l'archéologie et l'histoire de l'art à l'école de philosophie de l'université nationale et capodistrienne d'Athènes, où il a également achevé son master en histoire de l'art. Il est candidat au doctorat à l'école d'architecture de l'université technique nationale d'Athènes. Depuis 2005 il travaille comme historien de l'art au ministère de la Culture et du Sport. Il a écrit des articles sur l'histoire des institutions, la conception de l'antiquité créto-mycénienne dans la peinture et l'architecture grecque moderne et l'histoire de l'architecture moderne de l'entre-deux-guerres et de l'après-guerre en Grèce. Il était également le co-commissaire de l'exposition Art Nouveau, des collections du Badisches Landmuseum de Karlsruhe, Athènes 2017 et son catalogue.

Hilary Roberts

► hroberts@iwm.org.uk

"J'ai beaucoup vu ... et alors?": La photographie et l'Armée d'Orient à Thessalonique pendant la Première Guerre mondiale

La campagne à Thessalonique a été documentée de manière très détaillée par des photographes professionnels et amateurs de différentes nationalités attachés aux armées basées dans la région

entre 1915 et 1918. Pourtant, très peu de ces photographies ont été publiées pendant la guerre elle-même et la majorité reste relativement inconnue aujourd'hui. Cette présentation examinera la nature, les forces et les faiblesses du dossier photographique international de la campagne et évaluera l'importance de sa contribution à la compréhension du présent.

Hilary Roberts

Hilary Roberts est conservatrice principale de la photographie à Imperial War Museum (IWM), le musée national britannique des conflits modernes. Elle a étudié à l'Université de Sussex, à Albert-Ludwigs-Universität, à Fribourg-en-Brisgau (Allemagne) et à l'University College London avant de rejoindre les archives photographiques de l'IWM en tant que conservatrice en 1980. En tant que conservatrice en chef des archives (1996 - 2013), elle a supervisé le développement des collections photographiques de l'IWM, dont la taille a doublé au cours de sa carrière chez IWM. Les collections comptent maintenant plus de onze millions d'images et couvrent tous les conflits majeurs du milieu du XIXe siècle à nos jours. Spécialiste de l'histoire et de la pratique de la photographie de conflit, Hilary a publié de nombreuses publications et créé d'expositions, dont *The Great War: A Photographic Narrative* (Jonathan Cape/Knopf, 2013), un ouvrage très apprécié de la photographie durant la Première Guerre mondiale. Hilary travaille en étroite collaboration avec des photographes, des conservateurs, des chercheurs et des écrivains qui documentent ou répondent aux conflits contemporains. En 2014, elle a été nommée Canon Master ayant la mission de conseiller les jeunes photographes. Elle est également conseillère de la Fondation VII. En 2017, Hilary est devenue la première conservatrice britannique à recevoir le prestigieux prix de la Royal Photographic Society pour la conservation.

Maria Kambouri

➤ kambouri@arch.auth.gr

L'image de Thessalonique à travers des soldats-peintres

L'image de Thessalonique à travers le travail des soldats-peintres qui, dans le tourbillon de la guerre, ont trouvé refuge dans cette activité, est un événement important pour la revitalisation de l'histoire de la ville pendant les premières décennies du XXe siècle. La riche production artistique de la Première Guerre mondiale est une sorte de "documentaire" sur l'identité de la ville. Le travail de ces soldats-peintres est dominé par la ville avec ses monuments, la ville haute (Ano Poli) avec ses rues étroites, le port, le front de mer avec ses bateaux, la vie quotidienne des habitants avec ses scènes pittoresques. Ils ont enregistré dans leurs peintures la foule audacieuse et colorée des ethnies, des langues et des tribus pendant la guerre, donnant le sentiment d'une ville dynamique et active, d'une charmante ville entre l'Est et l'Ouest.

Leur travail, fruit de l'observation et de l'amour de la ville, allie l'immédiateté à l'authenticité dans le rendu de son image, la composition des différentes formes de culture. Cette production artistique est une matière première pour des études historiques, sociologiques, artistiques et généralement exploratoires. Le travail d'artistes militants étrangers, inconnu dans son ensemble, constitue une source précieuse pour la reconstitution historique et la renaissance de l'image perdue de la ville.

Maria Kambouri

Maria Kambouri-Vamboukou a étudié Histoire et Archéologie à l'école philosophique à l'Université Aristote de Thessalonique. Elle a poursuivi ses études en France, où elle a achevé son doctorat à Paris I, Panthéon-Sorbonne. Elle est professeure émérite au Département d'Architecture à l'Université d'Aristote à Thessalonique, où elle a enseigné l'histoire de l'art et l'histoire de l'architecture pendant de nombreuses années. Ses livres et sa recherche sont axés sur l'art et l'architecture byzantine.

Pelli Mastora

➤ pmastora@culture.gr

L'Armée d'Orient française à la Rotonde: la recherche archéologique ou l'attaque de l'archéologie de Thessalonique? Estimations plus récentes.

En Avril 1917, la décision du gouvernement provisoire à Thessalonique de convertir l'église de Saint Georges (Rotonde) en Musée macédonien a ouvert la porte de ce monument à l'armée française. Par

ordonnance du général M. Sarrail, les fouilles à l'intérieur et à l'extérieur du bâtiment ont été réalisées par l'architecte-urbaniste E. Hébrard, tandis que les découvertes de différentes fouilles menées par l'armée française à Thessalonique et ses environs ont été rassemblées dans les huttes bâclées dans la cour. Les travaux à la Rotonde ont été réalisés au détriment de l'état grec et ils n'ont pas été arrêtés malgré les conséquences dévastatrices de l'incendie en août de la même année à Thessalonique. Cet intérêt particulier de l'armée française d'Orient pour la Rotonde est considéré pour plus d'un siècle comme une contribution scientifique à l'archéologie de Thessalonique. Toutefois, ce regard est considéré aujourd'hui comme superficiel, unilatéral et non exhaustif, comme en témoigne la lecture comparative des données historiques, archéologiques et de fouilles, l'évaluation des résultats du travail et le traitement général du monument par rapport à l'activité archéologique dans d'autres monuments de Thessalonique au début du 20ème siècle. En outre, l'examen des travaux de l'armée française dans la Rotonde, qui a suspendu en permanence sa conversion en Musée macédonien, a clarifié les effets positifs et négatifs sur l'étude scientifique du monument.

Pelli Mastora

Pelli Mastora est archéologue à l'Ephorie des Antiquités de Thessalonique. Elle a étudié l'histoire et l'archéologie à l'école de philosophie de l'Université d'Aristote de Thessalonique, où elle a obtenu un master sur l'archéologie byzantine. Elle est titulaire d'un doctorat en études de la civilisation hellénique à l'Université ouverte de Chypre. Dans le cadre de ses fonctions, elle a participé à l'étude approfondie et à la documentation archéologique des travaux de conservation des mosaïques à Thessalonique. Elle a participé à la mission archéologique grecque à Agios Georgios Pegeias à Chypre. Elle a collaboré à la publication du Bulletin de l'Association Internationale pour l'Étude de la Mosaïque Antique en tant que correspondante rédactrice d'articles sur les mosaïques grecques et collaboratrice régulière du magazine "Iconostasion".

Styliana Galiniki

► sgkaliniki@culture.gr

Alexandre le Grand selon Hébrard: mémoire et espace à Thessalonique (1912-1925)

L'intégration de Thessalonique dans l'état grec peut avoir lieu en 1912 avec sa conquête par l'armée grecque, comme la presse de l'époque écrivait, mais sa transformation en une ville de l'état grec moderne a été considérée comme une procédure dure après quatre siècles d'occupation ottomane. Dans ce sens, on a appliqué des politiques de mémoire sous forme de pratiques d'aménagement du territoire et d'interventions, comme la dénomination des rues et des places, la promotion et la protection des monuments anciens et byzantins, la transformation des bâtiments de l'administration ottomane en centres grecs. Une étape importante dans ce processus de transition est l'incendie de 1917 au milieu de la Grande Guerre. Le nouveau plan de l'équipe d'Hébrard a grandement contribué à l'intégration de Thessalonique dans le récit national de la continuité ininterrompue à travers l'émergence de monuments principalement byzantins, mais aussi à travers un geste symbolique: la proposition d'installer la statue d'Alexandre le Grand sur le front de mer de la place centrale qui reliait les débuts de la ville à l'âge d'or de l'histoire macédonienne ancienne.

Styliana Galiniki

Styliana Galiniki est archéologue et chef du département de lithique, peintures murales et mosaïques du Musée archéologique de Thessalonique. Ses intérêts de recherche portent sur la gestion du patrimoine culturel et son importance dans la formation et l'accomplissement de l'identité des individus et des groupes. Une grande partie de ses recherches concerne Thessalonique et l'exploitation variée de sa réserve historique dans la construction de l'identité de la ville moderne et contemporaine. Les usages sociaux de l'antiquité à travers la sculpture publique de Thessalonique font l'objet de sa thèse de doctorat, soutenue à l'école d'architecture de l'Université technique nationale d'Athènes. Ses recherches ont été présentées à des conférences internationales et publiées dans des volumes collectifs. En 2016, elle a publié un album historique sur la prise d'otages des habitants de Tzoumagia (Herakleia d'aujourd'hui) dans la région de Serres pendant la Première Guerre mondiale.

Antiquité et idéologie nationale au début troublé du XXe siècle

Cette communication tente de reconstituer la période qui a immédiatement suivi la libération de la Grèce du Nord en 1912 et la période de la Première Guerre mondiale, en mettant l'accent sur la recherche archéologique menée par des archéologues grecs et étrangers. Un premier objectif est de mettre en évidence les caractéristiques de la coexistence particulière du service archéologique grec avec les activités archéologiques de l'armée d'Orient. La coexistence ne fut pas inutile car les enquêtes menées par les troupes alliées coïncidèrent avec les efforts des archéologues grecs pour organiser le service et préserver les vestiges matériels riches et inexplorés du passé. En outre, des aspects de l'importance accordée aux antiquités par l'État grec et les investissements symboliques dans ces derniers seront identifiés afin de mettre en évidence le profil culturel de la région et de façonner l'idéologie nationale. L'Antiquité a été particulièrement importante dans la formation de l'État grec moderne, puisqu'elle a permis à la Grèce de revenir sur la scène historique européenne depuis le XIXe siècle. En ce qui concerne la Macédoine, le lien entre l'héritage du passé et l'idéologie nationale a été développé sur la base de deux axes principaux : l'histoire et la culture de l'ancienne Macédoine et la figure emblématique d'Alexandre le Grand et, d'autre part, la grande tradition de Byzance.

Evangelia Stefani

Elle a étudié l'archéologie et l'histoire de l'art à l'Université Aristote de Thessalonique. A la même université, elle a achevé son master avec une spécialisation en archéologie préhistorique. En 2000, elle a obtenu un doctorat à la Faculté de philosophie de l'Université Aristote de Thessalonique. Elle est archéologue au Service archéologique depuis 1991. Elle a travaillé pour plusieurs années à XVII EPKA et elle a effectué des fouilles dans la ville de Veria et dans plusieurs sites archéologiques d'Imathia et de Pella. De 2008 à 2014 elle a été directrice du département d'études muséographiques et de design artistique des expositions du musée. Depuis 2014, elle a été directrice du département des collections de céramiques, peintures et mosaïques. Depuis février 2018 elle est directrice du Musée. Ses intérêts de recherche concernent l'archéologie de l'Egée, la céramique, les modèles de logement et l'architecture de l'âge de bronze en Macédoine, ainsi que les sujets relatifs à la topographie, les cultes, les pratiques funéraires et les ateliers de céramique. De même, elle étudie la muséologie et l'histoire de la recherche. Elle a participé à des conférences internationales avec des communications, elle a publié deux monographies et de nombreux articles dans les revues scientifiques, des comptes rendus de conférences et des volumes collectifs et elle est éditrice de neuf publications scientifiques.

L'Armée d'Orient peint Thessalonique

Lors de l'organisation des expositions de Delacroix et Philippoteaux à la Fondation Telloglion en 2015, de bons collègues au Louvre et au Musée de l'Armée ont mis au jour des informations inconnues sur les soldats français, qui étaient installés dans la région de Thessalonique pendant la Grande Guerre. Des recherches plus approfondies sur le sujet ont abouti à un grand nombre d'œuvres de peintres, designers et topographes qui ont dépeint Thessalonique dans les années 1915-1918. Des documents provenant de collections privées ont été ajoutés à ce matériel, révélant un panorama particulièrement riche d'ensembles thématiques. Scènes de peinture de genre -des types humains, des quartiers traditionnels, des églises byzantines, des panoramas, des découvertes archéologiques, des cyprès, des minarets, les murs de la ville, la mosquée des derviches- ainsi que la vie quotidienne au camp donnent vie aux artistes de l'armée d'Orient. Des missions spéciales dans les monastères du mont Athos ont également produit des œuvres d'une beauté exceptionnelle.

L'exposition des soldats français organisée au printemps 1916 présentait principalement des œuvres représentant Thessalonique et nous pouvons maintenant en identifier certaines. Les peintres étaient en contact avec leurs collègues grecs à Thessalonique, un contact qui a une importance particulière en révélant une série de réactions en chaîne / d'influences-contacts visuels entre les deux peuples. Du matériel inconnu et inédit qui provient du musée de l'Armée, du Centre Georges Pompidou à Paris et de la Bibliothèque de l'Institut de France à Paris, tandis que des collectionneurs, des particuliers,

l'École française d'Athènes et la Galerie nationale d'Athènes et d'autres musées ont contribué avec des œuvres à l'exposition.

Alexandra Goulaki Voutyra

Alexandra Goulaki Voutyra est née à Thessalonique, où elle a fait des études d'archéologie et d'histoire de l'art à l'Université Aristote de Thessalonique. Docteur de l'Université de Bonn, elle a enseigné l'histoire de l'art au Département d'architecture de l'Université Aristote de Thessalonique. Elle enseigne l'iconographie musicale au Département d'études musicales de l'Université Aristote de Thessalonique, ainsi que l'histoire de l'art et de la culture dans d'autres départements de l'École des Beaux-arts. Elle a initié l'Archive d'iconographie musicale à l'Université Aristote de Thessalonique. Elle a été présidente du département d'études musicales et doyenne de l'École des beaux-arts, Université Aristote. Ses domaines d'activité comprennent l'iconographie musicale, l'art-sculpture grecque moderne, l'art de Giannoulis Halepas, les ateliers de sculpture de marbre dans la mer Égée et d'autres. Depuis 1996, elle est secrétaire générale du conseil d'administration de la Fondation Telloglion, Université Aristote. Elle est responsable de l'organisation et de la mise en œuvre de ses programmes.

Sakis Serefafas

➤ serefafas4@gmail.com

Thessalonique pendant la Première Guerre mondiale dans la poésie des étrangers.

Thessalonique pendant la Première Guerre mondiale est dans des dizaines de poèmes d'auteurs étrangers, des soldats et des citoyens simples, qui étaient dans la ville pendant la guerre ou bien il s'agit de nos poètes contemporains poètes qui s'y réfèrent.

Au sein de ces poèmes apparaissent à la fois les aspects multiraciaux et orientaux de Thessalonique ainsi que des réflexions sur les horreurs des combats, la futilité de la guerre et la position de faiblesse de l'individu impliqué dans cette guerre.

Six poèmes (traduits par Sakis Serefafas) par un nombre égal d'auteurs de nationalités différentes sont choisis pour une lecture et des commentaires:

- 1/ Vesna Goldsworthy (serbe): L'ange de Thessalonique
- 2/ Dimcho Debelyanov (bulgare): Nuit à Thessalonique
- 3/ Owen Rutter (britannique): Un jour à Thessalonique
- 4/ Capitain Canudo (français): Une promenade sensationnelle à travers l'Olympe
- 5/ Hugh MacDiarmid (irlandais): Le beau pays impitoyable
- 6/ Umberto Saba (Italien): Le soldat qui va à Thessalonique

Sakis Serefafas

Sakis Serefafas est né en 1960 à Thessalonique, où il vit. Il a étudié la philologie grecque médiévale et moderne à l'Université Aristote de Thessalonique. En 2000 il a été admis à l'Université Columbia de New York, comme boursier de l'institut Fulbright, où il a suivi un cours du Département d'études classiques liées à la langue, à l'histoire et à la littérature grecque moderne. Jusqu'à maintenant il a publié 60 livres de poésie, de la prose, du théâtre, des études de villes, de lieux et de poètes, des traductions et des anthologies. Il a écrit 16 pièces de théâtre qui ont été montées au Théâtre national, au Théâtre national de Grèce du Nord, au Festival d'Épidaure, au Festival Philippi-Kavala, au Théâtre d'art « Karolos Koun », à la scène artistique expérimentale, au Théâtre Tristan Bates (Londres), au théâtre Simpkins Lee à l'université d'Oxford et ailleurs. Ses livres qui concernent Thessalonique pendant la Première Guerre mondiale sont:

- Place Eleftheria en 1916 - 1917 (réimprimé par le magazine «Edefktirio», 11/6/1990)
- Thessalonique à distance Thessalonique (éditions «Edefktirio», 1991)
- Poèmes bilingues sur Thessalonique (éditions «Kedros», 1997)
- Thessalonique des étrangers Thessalonique (éditions «Paratiritis», 2003)
- Thessalonique à la première personne (éditions «Toumbis», 2003. Avec les photos des archives de Haris Giakoumis.)
- Il n'y avait pas de héros ici (éditions «University Studio Press», 2015).

